

Міністерство освіти і науки України

Таврійський державний агротехнологічний університет

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ТДАТУ:

ПРАКТИКА РОБОТИ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВЮЛЕТЕНЬ

ВИПУСК 4

Мелітополь 2017

УДК 027. 021
ББК 78.3
Н 34

Видається за рішенням методичної ради наукової бібліотеки Таврійського ДАТУ, протокол №1 від 23.02.2012 р.

Головний редактор видання – директор наукової бібліотеки ТДАТУ Білоцька О.М.

Редакційна колегія: Почепня О.В., Семенюк Н.М.

Відповідальний за випуск – Почепня О.В.

Наукова бібліотека Таврійського ДАТУ: практика роботи: інформ. бюлетень / ТДАТУ; наук. бібліотека; голов. ред. О.М. Білоцька; відп. за вип. О. В. Почепня. – Мелітополь, 2017.- Вип.4. – 96 с.

У четвертому випуску інформаційного бюлетеня розміщено статті провідних фахівців з різних напрямків бібліотечної роботи, які висвітлюють досвід роботи наукової бібліотеки.

Видання призначене широкому загалу працівників бібліотек вищої школи.

ЗМІСТ

Білоцька О.М.

Історія створення та сучасний стан колекції рідкісних та цінних видань НБ: досвід роботи.....4

Білоцька О.М.

Сільськогосподарська рідкісна книга у фонді наукової бібліотеки Таврійського ДАТУ.....18

Вовченко С.В.

Віртуальна виставка в інформаційній діяльності наукової бібліотеки.....41

Голодова С.О.

Національно-патріотичне виховання студентської молоді як важлива складова соціокультурної діяльності бібліотеки.....46

Журавська А.Г.

Web-представництва наукової бібліотеки ТДАТУ в інформаційному просторі.....59

Журавська А.Г.

Інституційний Репозитарій ТДАТУ як інформаційна система відкритого доступу до наукових публікацій.....66

Почепня О. В

Культурно-просвітницька та виховна діяльність бібліотек коледжів ЗТО СГБ: калейдоскоп досвіду.....72

Семенюк Н. М.

Випуск бібліографічних покажчиків серії «Золотий фонд наукової бібліотеки»: досвід роботи.....85

Семенюк Н. М.

Сучасні тенденції у співпраці Наукової бібліотеки і науковців..89

Історія створення та сучасний стан колекції рідкісних та цінних видань НБ: досвід роботи

Білоцька О.М.,

директор наукової бібліотеки

Історична довідка

Питання збереження бібліотечних фондів, а особливо рідкісних і цінних видань – дуже важливе.

У другій половині 70-х роках ХХ ст. тенденція активізації цілеспрямованої роботи з рідкісною книгою мала загальносвітовий характер. Про це свідчить робота двадцятої сесії ЮНЕСКО в Парижі в 1978 р., на якій зверталось увагу на збереження культурних цінностей, зокрема "рухомих культурних цінностей".

У листопаді 1979 р. Рада Міністрів СРСР прийняла спеціальну постанову про збереження творів мистецтва і предметів старовини, що представляють художню цінність. Дана постанова повною мірою відносилася і до пам'яток книжкової культури.

Наприкінці 80-х рр. фахівцями Науково-дослідного відділу рідкісних книг Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна була сформульована задача створення загальносоюзного фонду книжкових пам'яток. Починає формуватися спеціалізований банк даних про фонд книжкових пам'яток. Враховуючи необхідність вдосконалення роботи з рукописними і стародруками, рідкісними і цінними виданнями в січні 1989 р. у Ленінграді на черговому засіданні Всесоюзного бібліотечного ради при Державній міжвідомчій бібліотечної комісії (ГМБК) СРСР розглядалася роль бібліотек у збиранні, збереженні і використанні пам'яток вітчизняної культури. Вперше в СРСР було зроблено обговорення цієї проблеми на такому високому рівні. Переслідувалася мета узагальнити підсумки діяльності бібліотек країни по збиранню, збереженню та використанню письмових і друкованих пам'яток культури народів СРСР, розглянути проблеми забезпечення збереження творів друку в умовах формування і використання єдиного бібліотечного фонду, дати

рекомендації щодо впорядкування, координації і вдосконалення цієї роботи.

У 80-х роках міжнародна спільнота звернула свою увагу на рідкісні фонди бібліотек. Так Міжнародною Федерацією бібліотечних асоціацій (ІФЛА) у 1984 році була ухвалена програма „Збереження та консервація” (РАС), спрямована на розроблення правил зберігання та використання бібліотечних фондів. ЮНЕСКО були ухвалені «Директиви можливих міжнародних дій щодо збереження бібліотечних матеріалів». ІФЛА разом з ЮНЕСКО розробила документ «Планування заходів щодо забезпечення готовності до стихійного лиха, природних катастроф та ліквідації їх наслідків у бібліотеках та архівах». У рамках цього проекту в багатьох країнах світу (СРСР, Франція, Канада, Японія, Індія) були створені національні програми щодо забезпечення збереження бібліотечних фондів.

З метою реалізації проектів збереження бібліотечних та архівних фондів у 1992 році було створену Програму ЮНЕСКО «Пам'ять світу», у рамках якої з 1995 року було засновано реєстр «Пам'ять світу», який є документальною спадщиною (документована колективна пам'ять народів світу), яка являє собою значну частину світового культурного надбання. Завдяки ній можна прослідкувати еволюцію думки, відкриттів та досягнень суспільства. Мова йде про спадщину минулого для нинішнього та майбутнього світового співтовариства. На цей час внесено всього 158 пам'ятників. Серед них - оригінальні грамофонні платівки із записом музики уругвайського композитора Карлоса Гарделя; золоті списки імператорських іспитів часів династії Цин і листи намібійського вождя Хендріка Вітбуя. У цьому списку є карти Російської імперії, Євангеліє Хитрово кінця XIV століття, а також рукописи і листування Ганса Христіана Андерсена, фільми братів Люм'єр, праця Миколи Коперника.

Українські пам'ятки декілька разів номінувалися на включення до міжнародного реєстру «Пам'ять світу». Так, 2005 р. на включення до реєстру були запропоновані:

- *Нікомедійське Євангеліє (кін. XII — поч. XIII ст.)*

- *Пересопницьке Євангеліє (1556-1561)*
- *Зібрання фонографічних записів єврейського музичного фольклору (1912-1947)*

Зберігається в Національній бібліотеці України імені В.І.Вернадського, Київ

- *ІРМОС: Колекція українських і білоруських нотолінійних ірмолів XVI-XVIII ст.*

Зберігається в *Українському католицькому університеті, Львів*
Пропозицію було відхилено.

Україна як молода незалежна країна долучилася до виконання міжнародних програм по збереженню фонду.

З 1992 року було прийнято понад 10 наступних документів:

- **Про затвердження Положення про Державний реєстр Національного культурного надбання:** Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серп.1992 р. № 466 ... До Державного реєстру заносяться: документальні пам'ятки - старовинні рукописи, рідкісні друковані видання.
- **Про обов'язковий примірник:** Закон України 1999 р.(зміни 2016 р.)
- **Інструкція «Про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання»,** затверджену Наказом Мінкультури №708 від 20.11.2001 (скасована)
- **Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за їх проведення:** Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серп. 2003 р. № 1343 (останні зміни в 2013 р.)
- **Про проведення експертизи цінності документів:** постанова КМУ від 8 серпня 2007 р. № 1004
- **ДСТУ ГОСТ 7.87:2008 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Книжкові пам'ятки.** Загальні вимоги
- **Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства:** Закон України від 19 вересня 2013 року № 581-VII

- **Про затвердження Положення про Експертну комісію з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання:** Наказ Міністерства культури України від 30 жовтня 2014 р. № 919
- **Про приєднання України до Міжнародного центру вивчення питань збереження та відновлення культурних цінностей:** Закон України від 7 жовтня 2015 р. № 720-VIII
- **Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури - стратегії реформ :**Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р
- **Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»:** схвалена розпорядженням КМУ від 23 березня 2016 р. № 219-р

...забезпечення збереження пам'яток національного та світового значення у бібліотечних фондах як складової світової культурної спадщини.

... створити Державний реєстр національного культурного надбання у частині «Книжкові пам'ятки України»

- **Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання:** Наказ Міністерства культури України від 14 червня 2016 року № 437

Ці важливі документи закріпили основи державної політики у розв'язанні проблем зберігання, реставрації та консервації бібліотечних фондів, відображення цінних і рідкісних видань з фондів українських бібліотек у міжнародних програмах.

Рідкісні та цінні видання у науковій бібліотеці ТДАТУ

Свій відлік часу існування наукова бібліотека університету розпочала з 1932 році разом із своїм навчальним закладом, який на той час був Інститутом із підготовки інженерів-машинознавців.

Про створення бібліотеки, комплектування її фондів з самого початку, мало що відомо. З архівних джерел відомо, що до війни фонд становив близько 65 тис. прим. На початку війни найцінніші 40 тис. книг було евакуйовано до Ашхабаду. Решта фонду залишились у підвалах інституту. Під час евакуації багато документів пропало, згоріло або було знищено. Після війни з Ашхабаду повернулась лише незначна частина – 5 тис. примірників.

Відновлення фонду почалося у 1943 році, коли м. Мелітополь було звільнено. Фонд бібліотеки створювався майже заново за рахунок придбань з приватних колекцій громадян міста, подарунків та уцілілих фондів міських бібліотек.

Книжкові надбання тих часів склали основу фонду рідкісних видань, які на сьогодні є перлинами фонду наукової бібліотеки. На жаль, у післявоєнні часи і пізніше, у 50-60-х роках питання збереження рідкісного фонду не вважалося занадто важливим. Післявоєнна відбудова народного господарства більше непокоїли думки людей. Частина рідкісного фонду знаходилась у підвалах і в подальшому була списана за ветхістю та непридатністю для користування. На жаль, раніше не всі бібліотекарі розуміли дійсну цінність фонду як матеріальної та духовної скарбниці для майбутніх поколінь.

Початок створення Колекції рідкісних і цінних видань (далі РЦВ) бібліотеки МІМСГ сягає у 1989 рік. У січні 1989 р. зав. бібліотекою брала участь у Всесоюзній науково-методичній нараді з питань рідкісних видань у фондах бібліотек вузів, яку проводила наукова бібліотека Ленінградського державного університету. Отримані рекомендації наради, визначили подальший порядок дій у цьому питанні.

У прагненні до вирішення важливого завдання виявлення, збереження рідкісних і цінних видань бібліотеки, виникла ідея створення нового підрозділу бібліотеки – відділу збереження фонду. Важливою функцією відділу було формування колекції РЦВ. До цього старовинні видання були розміщені у фондах різних відділів бібліотеки. Поступово було переглянуто фонди відділів та книгосховище нашої бібліотеки з метою відбору

рідкісних видань. В основу відбору було покладено хронологічний принцип, тобто час створення видання. Відбиралася література видана до 1945 року.

Спочатку було відібрано близько 400 видань. Усі вони були описані і включені до картотеки «Рідкісні видання». Поступово кількість цінних видань збільшувалася. Принципи відбору розширювалися: до них додалися факсимільні та репринтні видання, мініатюрні книги, сучасні видання, які мають поліграфічну, змістовну, краєзнавчу та інституційну цінність, галузеву спрямованість навчального закладу.

Поступово колекція РІЦ видань щороку збільшувалася. Збільшення рідкісних видань стало можливим завдяки вивченню бібліотекарями фондів книгосховищ, депозитаріїв та перевірок книжкових фондів.

В останні роки поповнення фонду РІЦ відбувається за рахунок дарчих видань. Викладачем університету Тищенко Ю.М. подаровано *«Сочинения Лермонтова с портретом его, двумя снимками с почерка и статьею о Лермонтове А.Н. Пыпина»*, в двух томах (СПб., 1887); *«Сочинения А.И. Герцена и переписка с Н.А. Захарьиной»* (т.3) (1905г.); *несколько томов полного собрания сочинений Л.Н. Толстого* (1913 г.); *сборник В. Серезникова «Чтец»* (1926 г.) и *«Справочник по номографии»* под. ред. проф .Н.А. Глаголева (1937 г.).

В зв'язку з реорганізацією у 2014 р. Запорізького коледжу ТДАТУ, НБ було передано цінні видання:

- **Атласъ плодовъ** [Текст]: Сто хромофотографированныхъ таблицъ съ изображеніемъ 110 лучшихъ или наиболѣе распространенныхъ въ России промышленныхъ сортовъ яблокъ, грушъ и косточковыхъ со 113 помологическими описаніями и 51 рисункомъ въ текстѣ. Вып. 1,2,3,4 / под общей ред. А. С. Гребницкаго. - СПб.: Изданіе Императорскаго Россійскаго Общества Пловодства: Экспедиція заготовленія Государственныхъ бумагъ, **1906.** - 588 с.
- **Новый Завѣтъ Господа** нашего Иисуса Христа и Псалтирь въ русскомъ переводѣ [Текст]. - СПб. : Синодальная типографія, **1909.** - 904 с. - Б. ц.

- **Бюгенъ, М.** Строеіе и жизнь нашихъ лѣсныхъ деревьевъ [Текст] / М. Бюгенъ ; пер. съ разрѣшенія автора А. Битриха ; под ред. Л. И. Яшнова. - СПб.: Изданіе Густава Фишера, **1906.** - 376 с.: со 100 рисунками в текстѣ. - Б. ц.

Сьогодні фонд «Рідкісних видань» налічує **2551** примірників книг і періодичних видань з усіх галузей знань українською, російською та іноземними мовами надрукованих з 1786 р. до 2016 року включно. Значну частину колекції становлять видання другої половини XIX – першої половини XX ст.

В результаті багатолітньої роботи були виділені колекції:

1. Книги видання до 1917 року (особливо цінні) – 209 прим.;
2. Книги видання 1918-1939 років – 915 прим.;
3. Книги видання 1940-1945 років – 145 прим.;
4. Видання іноземними мовами – 13 прим.

Основний документ, що визначає принципи та порядок формування фонду рідкісних видань НБ, це *«Положення про фонд рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки ТДАТУ»*.

У Положенні... визначено, що до фонду рідкісних і цінних видань включаються видання до 1950 року включно, які відповідають профілю навчального закладу або представляють цінність для бібліотеки

Колекція складається з різних типів та видів видань наукової, довідкової, науково-популярної, виробничої та літературно-художньої літератури. В основному, це література з природничих, технічних та сільськогосподарських наук, літературознавства, російська художня література. Безумовно, враховуючи історичні реалії розвитку нашого регіону, у колекції переважають видання російською мовою, на другому місці – україномовна література (30), видання іноземними мовами мало чисельні.

Фонд рідкісних видань розміщений в окремії, ізолюваній кімнаті відділу формування фонду. Рішення про відокремлення цінних видань з основного фонду книгосховища було прийнято в 2013 році. Для розміщення фонду

використовується абетка розстановка документів. Проте, окремо виділені книжки-малютки, книжки великого формату, книжки аграрного профілю тощо. На фонд РІЦ та його частини згідно кодам створено паспорти.

Згідно нового «Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання», затвердженого наказом Міністерства культури України 14.06.16 року N 437, визначені основні групи документів для включення до Державного реєстру та порядок їх відбору. З фонду РІЦ НБ ТДАТУ до цих груп належать:

- **видання гражданським шрифтом (код групи – Гр) – 1**
До видань гражданського друку (шрифтом, який було введено в Росії для друкування книжок внаслідок проведеної 1708-1710 рр. Петром I реформи азбуки і друку) до 1800 р., належить прижиттєве видання відомого дослідника природи, географа і мандрівника, дійсного члена Петербурзької академії наук П.С. Паласа Описание растений Российского государства с их изображениями. 1786 р.
- **українські видання (код групи – Укр) – 1**
книги та періодичні видання, надруковані українською мовою протягом 1801–1922 років, незалежно від того, на якій території вони надруковані, та надруковані будь-якою іншою мовою протягом 1801–1860 років на території сучасної України;
До цієї групи належить Зуєв, М.Д. Сахаристыя вещества въ техникѣ и контролѣ сахарнаго производства [Текст]: в 2-хъ ч. / М. Д. Зуев. - К. : Изданіе Технической Конторы А. Буковинскій и Я. Сляскій, 1908. - 415 с. - Б. ц.
- **українські видання (код групи – УВ) - 35 н/42 прим.**
книги та періодичні видання, надруковані українською мовою протягом 1923–1945 років, незалежно від того, на якій території вони надруковані, та надруковані будь-якою іншою мовою протягом 1861–1945 років на території сучасної України;

До колекції входять 33 літературознавчі та художні видання, 4 навч. посібника тощо. Серед яких:

- **російські видання (код групи – РВ) – 29н./202 прим.**

книги та періодичні видання, надруковані будь-якою мовою протягом 1801–1925 років на території в межах сучасного державного кордону Російської Федерації, крім видань українською мовою, наведених у абзаці другого цього підпункту;

До колекції входять особливо цінні видання:

1. Атласъ плодов. Вып. 1, 2, 3, 4.- СПб., 1906.
2. Бюсгенъ, М. Строение и жизнь нашихъ лѣсныхъ деревьевъ.-СПб., 1906.
3. Кернер фонъ-Марилаунъ А. Жизнь растений. Т. 2. – СПб., 1903.
4. Неймайр М. Исторія земли: [въ 2-х т.]. - СПб., 1903 - 1904.
5. Нечаевъ, А. В. Кристаллографія: геометрическая, физическая и физико-химическая. - К., 1907.
6. Новый Заветъ Господа нашего Иисуса Христа и Псалтирь. – СПб., 1909.
7. Фрувиртъ К. Селекція кукурузы, кормовой свеклы и другихъ корнеплодовъ, масличныхъ растений и кормовыхъ злаковъ. Т. 2 - СПб., [1914].
8. Энциклопедическій словарь Брокгауза и Ефрона: [в 86-ти т.]. – СПб., 1890 - 1907.

- **іноземні видання (код групи – ІВ) – 5**

книги та періодичні видання, надруковані будь-якою мовою протягом 1801–1900 років, незалежно від того, на якій території вони надруковані, крім видань, наведених у абзаці третьому цього підпункту

До колекції входять особливо цінні видання:

Хагер Х. Руководство къ фармацевтической и медико-химической практикѣ. Т. 1, 3-5. – СПб., 1889 - 1903.

- **Колекції – книжкові пам'ятки (код групи – ККП)**

зібрання одиничних книжкових пам'яток та/або книги і періодичні видання, що в сукупності становлять цінний для держави (світу) історико-культурний об'єкт.

Критерії до визначення книг цієї групи не деталізовані, тому викликають багато питань.

Сам термін **книжкові пам'ятки** визначений ДСТУ ГОСТ 7.87:2008 СІБВС «**книжкові пам'ятки**» та Українською бібліотечною енциклопедією, як рукописні книги, стародруки, рідкісні та цінні видання 19-21 століття.

Серед бібліотекознавців та бібліотекарів-практиків йде постійна дискусія, яку книжку вважати рідкісною та цінною. Які критерії і параметри рідкісності та цінності, окрім року видання (до 1945р) необхідно застосувати до визначення цінності книги.

Відбираючи книги до фонду РІЦ, ми теж стикалися з такою дилемою. Знайомлячись з досвідом роботи інших бібліотек, можна зробити такий висновок - кожна бібліотека має свою методику відбору та формування книжкових колекцій. Визначення рідкісності та цінності видань не може бути єдиним і однозначним довічно. Це поняття історичне, тому зазнає постійних змін у процесі розширення та трансформації історичних знань та світогляду.

При визначенні рідкісності та цінності обов'язковим було врахування критерію — національно-територіального (краєзнавчого). До фонду також збираються документи, які набули значення цінних джерел та пов'язані з історією університету, з галузями знань, відповідних профілю підготовки фахівців в університеті. Вітчизняні та іноземні видання ХХ-ХХІ ст. комплектуються вибірково з урахуванням особливої історичної, наукової та іншої цінності окремого видання..

Фонд РІЦ видань з метою кращого зберігання комплектуються також факсимільними і репринтними виданнями, як при наявності оригіналів, так і при їх відсутності.

Факсимільні друки - відтворення даного конкретного примірника книги чи рукопису з усіма особливостями оригіналу (фактури, паперу, поміток на берегах, плям та ін.).

Репринтні видання — точне відтворення видання книги.

Така практика притаманна майже всім бібліотекам, тому що факсимільні друки є, певною мірою, також рідкісними й цінними і становлять специфічний тип видань у силу свого особливого цільового і читацького призначення. В фондах НБ ТДАТУ налічується 92 факсимільних та репринтних видання. До числа найбільш цікавих копій належить :

Антонович В.Б. Коротка історія Козаччини: з ілюстраціями і картою України = Коротка історія Козаччини: з примітками д-ра М. Кордуби / В.Б. Антонович. - **Репр. воспроизведение изд. 1912 г.** - К.: Україна, 1991. - 156 с.: портр. - (Книжковий архів).

Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства: в 3-х ч. / Д.Н. Бантыш-Каменский. - Репр. воспроизведение изд. 1903 г. - К.: Час, 1993. - 656 с.

Боплан Г.Л. де Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн / Г.Л. де Боплан; Академія наук Української РСР, Археографічна комісія, Інститут історії, Інститут суспільних наук, Український науковий інститут Гарвардського університету. - **Репр. відтвор. вид. з руанського вид. 1660 р.** - К.: Наук. думка, 1990. - 256 с.: іл. - (Україна в міжнародних зв'язках: хроніки, мемуари, щоденники).

Маркевич А.И. Таврическая губерния во время Крымской войны: по архивным материалам = Известия Таврической ученой архивной комиссии (год девятнадцатый) № 37 / под ред. правителя дел Арсения Маркевича / А.И. Маркевич. - Репр. воспроизведение изд. **1905 г.** - Симферополь: Таврида, 1994. - 266 с. : рис., портр. - (Страницы истории Крыма).

А також дореволюційні видання *М. Грушевського, М. Драгоманова, Н. Карамзіна, Я. Новицького та ін..*

Детальне вивчення змісту фонду розпочалося з 2008 року, коли була створена в ЕК БД *Рідкісні і цінні видання*. На Методичній раді приймалося рішення про порядок внесення – спочатку особливо цінні, профільні для університету. На цей час внесено, практично всі видання – 1993 бібліографічні записи..

Головне завдання бібліотеки з даної проблематики – це забезпечення сучасного рівня роботи з розкриття колекції рідкісних і цінних видань: розвиток та удосконалення довідково-бібліографічного апарату, бібліографічне опрацювання книжкових пам'яток, удосконалення БД РІЦ в електронному каталозі, відображення тематичних колекцій у бібліографічних покажчиках та буклетах.

Вивчення фондів потребує копіткої роботи з кожним документом. У разі необхідності працівниками відділу проводиться *атрибуція видання* (встановлення автора анонімного твору), ідентифікація дефектного документа, встановлення вихідних даних тощо.

Дуже цікава *географія видань*. Найбільша кількість видань до революції 1917 р. видані у Санкт-Петербурзі (Петрограді) та Москві. Рідше трапляються книги, видані у Києві, Ростові, Харкові. Серед видавців та видавництв найчастіше зустрічаються прізвища А.Ф. Маркса, В.І. Губінського, К.Л. Риккера, В.М. Сабліна, І.Д. Ситіна, А.І. Мамонтова, В.С. Балашева також типо-літографія товариства «Просвещение», «Общественная Польза», книгоиздательства «Заря», книгоиздательство студентов петровской сельскохозяйственной академии (1919), «Сеятель» Е.В. Высоцкого, «Красный печатник» та інші. Серед київських видавництв зустрічаємо типографії М.М.ФІГА (1901), Т.Г. Мейнандера, а також Издание технической конторы А.Буковинский и Я. Сляский в Киеве (1908 г.).

Печатки і штампи бібліотек наче розповідають про шлях книги до нашого фонду. Аналізуючи печатки на документах, можна визначити місце з якого книга потрапила до нашої бібліотеки. Найчастіше зустрічаються печатки *Таганрогского института механизации сельского хозяйства, Туркменского сельскохозяйственного института им. Калинина (Ашхабад), Узбекского университета (Самарканд), Среднеазиатского строительного института (Ташкент)*. Також на дореволюційних виданнях зустрічаються печатки *Фундаментальной библиотеки Вознесенской мужской прогимназии, Мелитопольской 1-й трудовой школы, Мелитопольской районной библиотеки*.

Видання «Энциклопедического словаря Брокгауза и Ефрона : [в 86 т.] (СПб,1890-1907 pp.) потрапило до нас з *Библиотеки Мелитопольского коммерческого училища*.

За п'ять останніх років в рамках науково-дослідної програми виявлення та вивчення рідкісних і цінних видань, фахівцями наукової бібліотеки проведена певна робота. у 2012 році до 80-річчя НБ з'явився перший буклет **«Золотий фонд наукової бібліотеки»**, куди було включено особливо цінні перлини РІЦ. Це був своєрідний історико-бібліографічний екскурс в історію створення, видання та авторів цих книг. Також були підготовлені статті у збірках *«Наукова бібліотека ТДАТУ: практика роботи»*; у збірках конференцій; виступи на науково-практичних конференціях.

З 2014 року започатковано серію бібліографічних покажчиків серії **Золотий фонд наукової бібліотеки**, які розкривали РІЦ. У 2017 році НБ підготовлено історико-бібліографічний екскурс **Сільськогосподарська рідкісна книга у фонді наукової бібліотеки Таврійського ДАТУ**.

Наукова бібліотека ТДАТУ є головним методичним центром методичного об'єднання сільськогосподарських бібліотек Запорізької обл., куди входить 6 аграрних коледжів і 3 НДУ. Нами зібрано дані щодо рідкісних фондів в цих бібліотеках для створення *Зведеного каталогу РІЦ ЗТО СГБ*. Найбільша кількість подібних фондів зберігається у НТБ Мелітопольської дослідної станції садівництва імені М. Ф.Сидоренка ІС НААН України – понад 200 прим.(усі наукові видання),_яка ще 2 року. тому була НДІ. Найстаріше видання бібліотеки - книга

*Д-р Ф.Борециус **Бабочки Европы**. Описание наиболее известных видов и руководство к собиранию и определению бабочек и их гусениц.- С.-Петербург - Москва, Издание Товарищества М.О.Вольф, 1904г.*

Після втрати статусу НДІ, бібліотека не працює. НБ ТДАТУ зверталися до керівництва з проханням передати нам ці фонди, але отримали відмову. Така ж історія була з НДІ у Якимівці, який у 2012 р. реорганізовано, Сільськогосподарської

станції Інститут олійних культур НААН (м. Запоріжжя), де було просто списано 55 тис. фонду.

Фахівцями бібліотеки у 2017 році за допомогою АБІС «ІРБІС» завершено створення електронної бази даних **РВ «Рідкісні та цінні видання»**, яка налічує 1993 бібліографічних записів. Формування БД завершено, але ми бачимо помилки та прогалини в описі книжок, недостатність повної характеристики на книгу, тому виникає необхідність редагування БД, внесення додаткових відомостей (автографів, дарчих написів, екслібрисів, печаток, штампів та інших знаків на виданнях) та розширення ключових слів.

З 2017 року розпочато формування електронної бібліотеки рідкісного і цінного фонду (далі – РЦФ), до якої внесено 25 повнотекстових документів, аналоги яких є у друкованому виді у фондах НБ і такі, що є тільки в електронній формі. Документи до електронної бібліотеки РЦФ відбираються з урахуванням спеціальностей університету, а також краєзнавчі та історичні видання.

Книжкові пам'ятки є матеріальним символом духовної скарбниці людства, виявленням його колективної пам'яті, тому його вивчення, збереження і забезпечення доступу до нього сучасним та майбутнім поколінням є одним з найважливіших завдань бібліотеки.

Робота із вивчення «Фонду рідкісних видань» триває.

Сільськогосподарська рідкісна книга у фонді наукової бібліотеки Таврійського ДАТУ

Білоцька О.М.,

директор наукової бібліотеки

В останні роки багато бібліотек ретельно вивчають рідкісні видання у своїх фондах. Наша бібліотека не є виключенням. Початок створення Колекції рідкісних і цінних видань бібліотеки розпочалося у 1989 рік. Спочатку було відібрано близько 400 видань. Усі вони були описані і включені до картотеки «Рідкісні видання». Поступово кількість цінних видань збільшувалася.

На цей час фонд рідкісних і цінних видань нараховує понад 2.5 тис. примірників. Збільшення рідкісних видань стало можливим завдяки вивченню бібліотекарями фондів книгосховищ, депозитаріїв та перевірок книжкових фондів. Основний документ, що визначає принципи та порядок формування фонду рідкісних видань НБ, це «Положення про фонд рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки ТДАТУ».

У Положенні... визначено, що до фонду рідкісних і цінних видань включаються видання до 1950 року включно, які відповідають профілю навчального закладу або представляють цінність для бібліотеки

В результаті багатолітньої роботи були виділені колекції:

1. Книги видання до 1917 року – 209 примірників;
2. Книги видання 1918-1939 років – 915 примірника;
3. Книги видання 1940-1945 років – 145 примірників;
4. Періодичні часописи – назви примірників;
6. Видання іноземними мовами – 13 примірників

Фахівцями бібліотеки у 2017 році в АБІС «ІРБІС» завершено створення електронної бази даних РВ «Рідкісні та цінні видання», яка налічує 1993 бібліографічних записів.

З 2017 року розпочато формування електронної бібліотеки рідкісного і цінного фонду (далі – РІЦФ), до якої внесено 25 повнотекстових документів, аналоги яких є у друкованому виді у

фондах НБ і такі, що є тільки в електронній формі. Документи до електронної бібліотеки РІЦФ відбираються з урахуванням спеціальностей університету, а також краєзнавчі та історичні видання.

Бібліотекарі розуміють важливість друкованої рідкісної книги, як духовного джерела для наступних поколінь. Ми намагаємося створювати тематичні колекції, які більш детально розкриють фонди РІЦ. Вже сформовано колекція Особливо цінних видань, до якої увійшли видання до 1917 року. До 70 річчя Великої вітчизняної війни 1941-1945 рр. було виділено колекцію Книги воєнних років (1941-1945рр.), до якої увійшло понад 50 видань даного періоду. Колекція була описана у статті, присвяченій цій тематиці.

За п'ять останніх років в рамках науково-дослідної програми виявлення та вивчення рідкісних і цінних видань, фахівцями наукової бібліотеки проведена певна робота: підготовлена і надрукована брошура «Золотий фонд наукової бібліотеки. Рідкісні і цінні видання»; статті у збірках «Наукова бібліотека ТДАТУ: практика роботи»; у збірках конференцій; виступи на науково-практичних конференціях.

З 2014 року започатковано серію бібліографічних покажчиків серії Золотий фонд наукової бібліотеки. Вже вийшло 3 випуски даної серії:

- *Вип. 1: Книги та репринтні відтворення книг, які видані до 1917 року. – 2014. – 28 с.*
- *Вип. 2: Книги, видані в 1941 – 1945 р. – 2015. – 28 с.*
- *Вип. 3: Рідкісні і цінні видання сільськогосподарської тематики. – 2016. – 24 с.*

Фонд рідкісних видань розміщений в окремій, ізольованій кімнаті відділу формування фонду. Рішення про відокремлення цінних видань з основного фонду книгосховища було прийнято в 2013 році. Для розміщення фонду використовується абеткова розстановка документів. Особливо виділені книжки-малютки, книжки великого формату, книжки аграрного профілю тощо.

Наукова бібліотека є інформаційно-культурною частинкою агротехнологічного університету. Таврійський

державний агротехнологічний університет існує з 1932 року. Він змінював назви – Мелітопольський інститут інженерів-механіків сільського господарства - Мелітопольський інститут механізації сільського господарства - Таврійська державна агротехнічна академія. Змінювалися назви, але не змінювався профіль вчн – сільськогосподарський. Вищий навчальний заклад, який готує фахівців для сільського господарства, накопичив колекцію книг даної тематики. При цьому необхідно зауважити, що ця колекція була б значно більша, якби не історичні обставини – війна 1941-1945 рр., евакуація інституту і бібліотеки в Ашхабад. Втрати матеріальних цінностей в воєнні роки завжди значні.

Рідкісні видання сільськогосподарської тематики мають особливе значення в Колекції всіх рідкісних видань фонду бібліотеки, бо вони демонструють розвиток сільського господарства, аграрної науки в певні проміжки часу. Фонд видань з сільськогосподарської тематики складається з вітчизняних видань та іноземної літератури, перекладеної на російську мову.

На сьогодні у бібліотеці 126 назв та 195 примірників видань сільськогосподарської тематики. Хронологічні рамки книг охоплюють роки з 1906 по 1950 роки.

Умовно всю колекцію можна поділити на окремі розділи: довідково-енциклопедичні видання, окремі праці вчених, праці інститутів та наукових установ тощо. Статистичні показники таких розділів і кількість видань в них:

- *Енциклопедії, довідники, словники, атласи – 16 назв;*
- *Зібрання творів вчених –15;*
- *Окремі праці вчених – 47;*
- *Праці інститутів та НДУ – 17;*
- *Окремі праці з питань сільськогосподарської техніки – 18;*
- *Видання аграрно-краєзнавчого характеру -7;*
- *Видання про вчених - аграріїв – 8;*
- *Аграрна україніка (видання українською мовою або виданні в Україні) – 8;*
- *Видання про іноземний досвід та іноземними мовами – 7/3;*
- *Видання про вчених – 12;*

- Навчальні видання – 4;
- Репринти – 2;
- Періодичні видання -2 назв.

Найстарішим виданням колекції є *Описание растѣній Россійскаго государства съ ихъ изображеніями, по всевысочайшему повелѣнію, и на иждивеніи ея Императорскаго Величества. ч. 1 / издатель П. С. Паллас; съ рукописнаго соч. пер. В. Зуевъ.*, видане Академією наук у 1786 році. в Санкт-Петербурзі. В основу книги покладено матеріали, зібрані Палласом в експедиції (1768—1774) по вивченню геологічних, мінералогічних, тваринних і рослинних ресурсів Російської імперії. У книзі приведені детальні описи рослин і дерев, що зростали на території Росії, ареали їх знаходження, а також відомості про вживання рослин в побуті і медицині. Видання виконано у великому нестандартному форматі 30х47, папітурка червоного кольору. На жаль, папітурка з часом була пошкоджена і виникла необхідність в її оновлені. На сьогодні труд П.С. Палласа є бібліофільським раритетом. [9]

Також до раритетних можна віднести:

- *АТЛАСЪ плодовъ: сто хромолиотографированныхъ таблицъ. Вып. I, II, III и IV.- С.- Петербургъ, видану у 1906 році*

В книзі представлені зображення 110 найкращих та найбільш поширених в Росії промислових сортів яблук, груш та кісточкових з 113 помологічними описами та 51 малюнками. АТЛАСЪ плодовъ є антикварним виданням, тому підлягає більш детальної характеристики.

Його автор *Адам Станіславович Гребницький (Докторович)* - видатний російський селекціонер. Гребницький не був дозвільним мрійником. На хуторі «Станишки» (нині Литва) він заклав сад і дав йому назву – «Рай». На території в 15 гектарів йому вдалося створити колекцію з 1197 сортів плодкових культур народної селекції, а також присланих з різних країн Європи і навіть з інших континентів. Гребницький А. в результаті своєї діяльності дійшов висновку, що тільки правильний вибір сортів, цілком відповідних для умов цієї місцевості, може

забезпечити успіх плодового саду. Зібраний великий помологічний матеріал дозволив створити фундаментальну працю «Атлас плодів».

Вихід у світ цього видання була значною подією в історії вітчизняного плідівництва. Гребницький не лише редагував «Атлас», йому належать описи більше третини поміщених у виданні сортів яблуні, груші, черешні, абрикоси і 33 кольорові малюнки. Ще до Першої світової війни він склав перелік сортів, найбільш відповідних для різних областей Росії, тобто започаткував районування сортів. [10]

До фонду наукової бібліотеки воно було передано з бібліотеки Запорізького коледжу ТДАТУ у 2014 році після його закриття. Видання збереглося в найкращому стані, має друкарську тверду палітурку із золотим тисненням та шкіряний бинтовий корінець.

Наступна книга - видання 1914 року австрійського вченого-селекціонера Карла Фрувірта (1862-1930) належить до раритетних праць аграрного напрямку.

- *Фрувиртъ, К. Селекція кукурузы, кормовой свеклы и других корнеплодов, масличных растений и кормовых злаковъ (1914).*

У фундаментальному труді професора Королівського Віденського технічного інституту К. Фрувірта було використана вся інформація щодо селекції на той час. Праця К. Фрувірта підготовлена та перекладена з німецької С.-Петербурзьким Бюро по прикладной ботанике. Видання праці вченого-селекціонера було викликане цікавістю до питань селекції рослин. Бюро по прикладной ботанике переклало та видало праці К. Фрувірта в 5 томах, але в фондах наукової бібліотеки є лише 2-й том. В світовій науковій літературі тих часів п'ятитомник з селекції австрійського селекціонера К. Фрувірта був своєрідною настільною книгою.

Серед раритетних видань необхідно звернути увагу на репринт *Сочинение профессора земледелия Ливанова М. О земледѣлии, скотоводствѣ и птицеводствѣ / М. Ливанов. 1799 року видання.* Репринт виданий за рішенням вченої ради

Миколаївського державного сільськогосподарського інститут (МДСІ, тепер МДАУ) з нагоди 200-річчя видання цього твору як визначної пам'ятки вітчизняної сільськогосподарської науки.

В наш час мало хто знає про Михайла Ліванова, одного з перших професорів землеробства північного Причорномор'я. Вчені МДАУ повернули ім'я вченого. У передмові до видання, доктор економічних наук, академік АН Вищої школи М.Ю. Куліш, докладно розповів про основоположника землеробської науки М. Ліванова, його науково-дослідну роботу та його наукову школу.

Фахівці наукової бібліотеки постійно ведуть дослідну роботу з вивчення фонду рідкісних і цінних видань. Серед науковців колекції видань аграрного та природничого спрямування, заслуговують на увагу роботи основоположника землеробської механіки, однієї із важливих галузей сільськогосподарської науки, *почесний член АН СРСР В.П. Горячкіна*.

Монографія *Земледельческая механика* – одна з основних праць Василя Горячкіна. В ній вперше досить повно були вирішені найважливіші питання механіки робочих машин. Книга була видана у 1919 році у видавництві Петровської сільськогосподарської академії тиражем 6 тис., примірників.

Саме в цій роботі знайшли конкретне втілення найбільш загальні принципи механіки, що послужили основою для розроблення специфічних проблем землеробської механіки. Багато питань кінематики і динаміки механізмів, учення про коливання, теорії удару та інші розв'язано в цій праці стосовно задач землеробської механіки, яких до В.П. Горячкіна ніхто навіть не ставив. [1].

У своїй науковій діяльності академік В.П. Горячкін, розв'язуючи те чи інше питання землеробської механіки, завжди користувався порадами ґрунтознавців та агротехніків, зокрема, він плідно співпрацював із відомим ученим у цій галузі – *В.Р. Вільямсом*. Він вважав, що розробляти нові сільськогосподарські машини треба в тісному взаємозв'язку з агротехнічними науками. Ідеї

В.П. Горячкіна, розвинені в післяреволюційний час, внесли великий внесок у радянську науку про машини. [1]

Збірник наукових праць *«Теория, конструкция и производство сельскохозяйственных машин»*, виданий у 1935 році за ініціативою і безпосередньою участю В.П. Горячкіна, разом з повною збіркою його праць є справжньою енциклопедією знань у галузі землеробської механіки. У цьому виданні В. Горячкін зібрав кращі дослідження по сільськогосподарським машинам і помістив ряд своїх робіт, підбиваючи підсумки наукових досягнень створеної ним школи землеробської механіки. [2].

Після смерті вченого було видано *«Собрание сочинений»* в 7-ми томах, яке зберігається у фондах нашої бібліотеки. У передмові до цього видання вказувалося: *«В зарубіжних країнах землеробська механіка як наука ще не досягла того розвитку, яке їй дав учений В. П. Горячкін ...Майже кожна теоретична робота, що з'являється за кордоном, містить згадку імені В. П. Горячкіна, як незаперечного авторитету в області землеробської механіки»*. Наукові праці академіка В. П. Горячкіна є досі класичними в галузі технічних наук. У них - крім розробок теорії сільгоспмашин - отримали розвиток і такі фундаментальні теоретичні питання, як теорії мас і швидкостей, удару і руйнування матеріалів, клина, різання, подібності, загальна схема природних явищ і процесів. Він створив прилади, що застосовуються в сільському господарстві і металообробці, машинобудуванні: щільномір, профілографи, динамограф та ін. [3]

- Горячкин, В. Земледельческая механика [Текст] / В. Горячкин. - М.: Книгоиздательство студентов Петровской с.-х. Академии, 1919. - Ч. 1: Основы теории земледельческих машин и орудий 1917-1918 года. - 1919. - 200 с.
- Горячкин, В. П. Собрание сочинений [Текст]: в 7-ми т. / В. П. Горячкин; ВАСХНИЛ. - М.: СЕЛЬХОЗГИЗ: ОГИЗ, 1937 - 1949.

- Теория, конструкция и производство сельскохозяйственных машин [Текст] / ВИСХОМ; под общ. ред. В. П. Горячкина. - Л.; М.: Сельхозгиз, 1935 - Т. 1: Теория. - 1935. - 534 с. : рис. -). - Б. ц

Важливе місце у фондовому реєстрі бібліотеки займають зібрання наукових праць видатних учених аграрної науки: *В.В. Докучаєва, К.А. Тімірязєва, І.В. Мічуріна, В. Вільямса, К. Гедройца*. Більшість з цих вчених були ґрунтознавцями, але були й біологи, хіміки, природознавці. Вони доклали свої знання та досвід в розвиток сільського господарства.

Одним із славетних ґрунтознавців був Василь Докучаєв, засновник наукового та генетичного ґрунтознавства, який започаткував школу ґрунтознавства. У фондах бібліотеки представленні його праці:

- *Докучаев В.В. Наши степи прежде и теперь / В.В. Докучаев; под ред.: В.Р. Вильямса, З.С. Филипповича. - М.; Л.: ОГИЗ-СЕЛЬХОЗГИЗ, 1936. - 116 с. - (Классики естествознания)*
- *Докучаев В.В. Русский чернозем: отчет вольному экономическому обществу / В.В. Докучаев; ред. В.Р. Вильямса. - М.; Л.: Огиз-Сельхозгиз, 1936. - 551 с. - (Классики естествознания)*
- *Докучаев, В.В. Избранные сочинения [Текст]: в 3-х т. / В.В. Докучаев. - М.: ОГИЗ СЕЛЬХОЗГИЗ, 1948 - 1949.*

Монографія *Докучаєва В. «Наши степи прежде и теперь»* - одна з цілої серії видатних творів російського природознавця кінця ХІХ століття, що з'явилися після катастрофічної посухи 1891 року. Засновника наукового ґрунтознавства хвилювало в той час питання, «як саме, за допомогою яких засобів і прийомів домогтися... єдино-можливого виходу з сучасного, вкрай важкого і, кажучи відверто, вкрай ганебного для власників кращих в світі земель стану нашого степового чорноземного землеробства».

Ім'я В. Докучаєва пов'язане і з Україною. У 1888–1894 роках на запрошення Полтавського губернського земства Докучаєв В. очолював експедицію, що вивчала ґрунти, рослинність і геологічні умови Полтавщини.

У Полтавській експедиції брали участь також нові учні Докучаєва: В.І. Вернадський, Р.Н. Висоцький, К.Д. Глінка, П.В. Отоцький, Н.П. Адамов, Р.В. Танфільєв та ін. У цей час були вперше виділені та описані сірі лісові ґрунти, розпочато дослідження солонців. За ініціативи В. Докучаєва було складено ґрунтові карти губернії та видано результати робіт в 16 томах.

Учений-природознавець і педагог В. Докучаєв, професор Санкт-Петербурзького університету, упродовж 1892-1895 рр., виконував обов'язки директора Ново-Олександрійського інституту (нині Харківський національний аграрний університет ім. Докучаєва). За часів його керівництва були внесені суттєві зміни до навчальних програм, запроваджено викладення економічних наук. В. Докучаєв вперше розробив і сформулював основні положення наукового ґрунтознавства, запропонував наукову класифікацію ґрунтів, заклав основи теорії відновлення природи. Зусиллями вченого в інституті у 1894 р. було відкрито першу у світі кафедру генетичного ґрунтознавства, а сам навчальний заклад здобув світове наукове визнання. Заслугою В.В. Докучаєва було укріплення викладацького складу інституту висококваліфікованими викладачами, запрошеними передусім з Петровської землеробської академії. Серед них: фізіолог і ботанік Є.Ф. Вотчал, лісівники М.М. Орлов та М.М. Бурій, економісти О.Ф. Фортунатов і О.І. Скворцов, ґрунтознавець М.М. Сибірцев. [11]

Українці пам'ятають великого вченого - його ім'я з 1946 р. носить Харківський національний аграрний університет і місто в Донецькій області.

Відкриття Докучаєва мають велике значення для організації раціонального використання земель у сільському господарстві та лісівництві, для правильного розміщення культур і вибору найбільш вигідних систем землеробства. «Ґрунт - четверте царство природи» - вважав В. Докучаєв.

Серед соратників і послідовників Докучаєвської школи ґрунтознавства, які розділяли наукові погляди вченого, були Костянтин Гедройц, видатний ґрунтознавець - агрохімік, Павло Костичев, агроном, мікробіолог і геоботанік, один із засновників

агрономічного ґрунтознавства, Василь Вільямс, ґрунтознавець-агроном, академік АН СРСР, АН УРСР Віктор Ковда, ґрунтознавець, член-кореспондент АН СРСР, автор класичних праць в області генезису, еволюції та меліорації ґрунтів, їх ролі у функціонуванні біосфери планети.

Віктор Ковда є одним з основоположників сучасних теорій опустелювання, аридизації і засолення ґрунтів. Вчений зіграв величезну роль у формуванні нового світогляду у світовій громадськості, суттю якого є розуміння ролі ґрунтів і ґрунтового покриву в біосфері планети, відповідальності людей за підтримку її функціонування, необхідність вирішення природоохоронних проблем у світовому масштабі. Саме його роботи, слідом за працями в. І. Вернадського, сприяли посиленню інтересу світової спільноти до проблем охорони навколишнього середовища. [12]

Видання цих вчених зберіглися в фондах наукової бібліотеки:

- *Гедройц К.К. Почвенный поглощающий комплекс: растение и удобрение: ст. и материалы по опытам на Долгопрудном опытном поле НИУ за 1930-1933 гг. / К.К. Гедройц; под общ. ред. Ф.Н. Германова; Научный институт по удобрениям НКТП. - М.; Л.: СЕЛЬХОЗГИЗ, 1935. - 342 с.*
- *Гедройц К.К. Химический анализ почвы / К. К. Гедройц. - Изд. 4-е (стер.). - М.; Л.: Ленсельхозгиз, 1935. - 536 с.*
- *Вильямс В.Р. Собрание сочинений: в 12-ти т. / В.Р. Вильямс; редкол.: В.П. Бушинский, Т.Д. Лысенко, М.Г. Чижевский. - М.: СЕЛЬХОЗГИЗ. – 1948-1953.*
- *Ковда В.А. Солончаки и солонцы / В.А. Ковда; АН СССР, Почвенный ин-т им. В.В. Докучаева. - М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1937. - 246 с.*
- *Ковда В.А. Происхождение и режим засоленных почв / В.А. Ковда; Академия наук СССР, Почвенный институт им. В.В. Докучаева. - М.; Л.: Изд-во АН СССР. – 1946 Т. 1 / отв. ред. Л.И. Прасолов. - 568 с.*
- *Костычев П.А. Почвы черноземной области России, их происхождение, состав и свойства / П.А. Костычев; ред.,*

авт. примеч. А.Н. Соколовский. - Л.; М.: ОГИЗСЕЛЬХОЗГИЗ, 1937. - 239 с.

- Костычев П.А. Почвоведение (I, II и III части): курс лекций, читанный в 1886-1887 гг. 1940

Багату спадщину у вигляді наукових та науково-популярних робіт для нащадків залишив видатний природознавець - дарвініст, філософ-матеріаліст, блискучий публіцист і популяризатор науки, Почесний професор Харківського університету Климент Тімірязєв.

Ключові дослідження вченого з фізіології рослин були присвячені вивченню процесів фотосинтезу. Тімірязєв виступав активним пропагандистом впровадження наукових досягнень на практиці. Він бачив грандіозні перспективи модернізації сільського господарства з тією умовою, що корисні і необхідні культурні рослини будуть поліпшуватися при розумному втручання людини. Тімірязєв наполягав на доцільності виведення нових сортів, які повинні мати потужну кореневу систему або знижену транспірацію, пояснюючи це тим, що таким чином підвищиться продуктивність транспірації при використанні добрив. Під впливом вченого в сільському господарстві почали застосовувати вегетативний метод і стали створювати заводи для виробництва селітри. Багато проєктів, які Тімірязєв не встиг здійснити особисто, пізніше були реалізовані його послідовниками і переконливо довели правоту великого вченого. Наприклад, Тімірязєв був переконаний, що вирощування рослин при електричному освітленні придбає виробниче значення в масштабах цілих держав. [13]

Праці вченого представлені у науковій бібліотеці наступними виданнями:

- Тимирязев К.А. Сочинения в 10 т. / К.А. Тимирязев. - М.: ОГИЗ: СЕЛЬХОЗГИЗ. – 1937-1940.
- Тимирязев К.А. Избранные произведения: в 4-х т. / К.А. Тимирязев; редкол.: В.Л. Комаров, Т.Д. Лысенко, А.К. Тимирязев. - М.: ОГИЗ: Сельхозгиз. – 1948
- Тимирязев К.А. Жизнь растений: Десять общедоступных чтений с приложением четырех чтений / К.А. Тимирязев;

ред. Л.А. Иванов. - М.; Ленинград: Детгиз, 1949. - 254 с. (Школьная библиотека).

- Тимирязев К.А. Краткий очерк теории Дарвина / К.А. Тимирязев. - 3-е изд. - М.: ОГИЗ СЕЛЬХОЗГИЗ, 1948. - 143 с. - (Научно-популярная библиотека)
- Тимирязев К.А. Чарльз Дарвин и его учение: сборник избранных произведений / К.А. Тимирязев; ред. М.М. Местергази. - М.: Учпедгиз, 1940. - 431 с. (Библиотека учителя)).

Його праці неодноразово перевидавалися різними мовами. У 1937-40-х роках було видано твори К.Тімірязєва в 10 томах. У комплект входять наступні роботи: публічні лекції та промови, наукові дослідження, збірник загальнодоступних лекцій, десять загальнодоступних лекцій, публічні промови, Чарльз Дарвін і його вчення, статті з історії науки і про наукових діячів. Біографічні нариси та спогади тощо.

Тімірязєв був великим популяризатором науки, його праці були адресовані вченим, практикам, студентам, викладачам і навіть школярам.

Значним внеском в науку стали праці селекціонера-помолога, академіка ВАСГНІЛ Івана Мічуріна, хіміка-органіка Гавріла Густавсона, агрохіміка, біохіміка і фізіолога рослин Дмитра Прянишникова.

У Мічуріна за життя не було наукових видань, лише публікації в періодичних виданнях. Лише після смерті біолога – аматора почали виходити його праці. Сельхозгвидав за рішенням Раднаркому СРСР і ЦК ВКП (б) у 1939 році вперше видало зібрання творів Принципы и методы работы перетворювача природи Івана Мічуріна, об'єднав всі його праці. Далі побачили світ три видання вибраних праць (1948,1949,1955 роки), чотири томи Сочинения. Ще й сьогодні наукові досягнення І.Мічуріна у селекції та створенні ним нових сортів у садівництві, викликають суперечки та дискусії у наукових колах. Бібліотека є тим місцем, де зберігається друкована спадщина з різних видів діяльності людини, якщо вона не несе загрозу життю людини. Дискусії залишимо науковцям.

В науковій бібліотеці збереженні праці Івана Мічурина та книги про нього:

- Мичурин, И.В. Избранные сочинения [Текст] / И.В. Мичурин; под общ. ред. П.Н. Яковлева. - М.: ОГИЗ-СЕЛЬХОЗГИЗ, 1948. - 791 с.
- Мичурин, И.В. Избранные произведения [Текст] / И.В. Мичурин; сост.: А.Н. Бахарев, И.С. Горшков. - М.: Учпедгиз, 1949. - 267 с.: ил. - (Библиотека учителя).
- Мичурин, И.В. Избранные сочинения [Текст] / И.В. Мичурин. - М.: Сельскохозяйственная лит., 1955
- Мичурин, И.В. Сочинения [Текст]: в 4-х т. / И.В. Мичурин; гл. ред. Т.Д. Лысенко. - М.: ОГИЗ СЕЛЬХОЗГИЗ, 1948.
- Мичурин, И.В. Принципы и методы работы [Текст] / И. В. Мичурин. - Л.; М.: ОГИЗ: СЕЛЬХОЗГИЗ, 1939. - 655 с.
- Мичурин, И.В. Итоги шестидесятилетних работ [Текст] / И.В. Мичурин. - 4-е изд., пересмотр. и доп. работами И.В. Мичурина за 1934 год. - М.: ОГИЗ РСФСР: СЕЛЬХОЗГИЗ, 1936. - 489 с.
- Вопросы мичуринской биологии: сб. статей / под ред. В.С. Дмитриева; сост.: В.П. Герасимов, М.А. Лагутина. - М.: Учпедгиз, 1948. - 567 с.: рис. - Б. ц.
- Бахарев, А.Н. И.В. Мичурин великий преобразователь природы [Текст] / А.Н. Бахарев. - М.: Гос. учебно-педагогическое изд.-во Министерства просвещения РСФСР, 1949. - 120 с.: фото, ил. - Б. ц.
- Презент, И.И. В содружестве с природой [Текст]: И.В. Мичурин и его учение / И.И. Презент. - М.; Л.: ОГИЗ СЕЛЬХОЗГИЗ, 1948. - 189 с.

В окремих розділ колекції виділено праці та збірки навчальних та науково-дослідницьких установ. Серед таких окремі випуски праць Білоруського, Вологодського, Саратовського, Харківського та Ленінградського сільськогосподарських інститутів відповідно 1939, 1940, 1935, 1940 років видання та академії ім. Тімірязєва. Науково-дослідні установи представлені працями ВАСГНІЛ, НАТІ, ВІСГОМ, Грунтового інституту ім. В. Докучаєва.

Одним з фундаментальних видань ВАСГНІЛ у 1935 році була монографія *Теоретические основы селекции растений* в 3-х томах під загальною редакцією Миколи Вавілова.

Назви тематичних збірок та праць надають інформацію щодо проблематики, яка розглядалася в ті часи:

- *Борьба за урожай хлопчатника ..1936*
- *Культура винограда.. 1936*
- *Культиваторы для предпосевной и междурядной обработки..1937*
- *Теоретические основы селекции растений.. 1935*
- *Эрозия почв..1937*
- *Работы по теории, расчету и производству сельскохозяйственных машин 1940*
- *Почвообрабатывающие машины ..1940*
- *Почвообатывающие орудия 1937 тощо.*

З урахуванням профілю нашого навчального закладу – інститут інженерів-механіків сільського господарства, а потім інститут механізації сільського господарства - фонди бібліотеки поповнювалися навчальною літературою з сільськогосподарської техніки та обладнання., її ремонту, загальних питань сільського господарства. Багато чого не збереглося. Частина книг не повернулася з евакуації, частина була знищена під час війни. На сьогодні навчальних видань у рідкісному фонді всього лише чотири:

- *Захаров С.А. Курс почвоведения. С приложением классификационных таблиц и схематической карты почвенных зон СССР, Кавказа и США. Учебник для ВУЗов. Издание 2-е, исправленное и дополненное. Под редакцией Ржанова Г.А.. Л.-М. Сельхозгиз. 1931г. 550 с.*
- *Костычев П.А. Почвоведение (I, II и III части): Курс лекций, читанный в 1886-1887 гг.]/ Под редакцией В.Р. Вильямса.*

(Москва - Ленинград: Сельхозгиз, 1940. – (Классики естествознания)

- *Кюне Г. Сельскохозяйственное машиностроение: руководство для инженеров, техников и студентов / Г.*

Кюне; под ред. Б. А. Криль, пер. с нем. Н. Л. Шишкова. - М.; Л.: Гос. научно-техническое изд-во, 1931. - 384 с.

- Соколов А. Я. Механическое оборудование комбикормовых заводов: учебник / А.Я. Соколов, Г.Э. Нуделин. - М.; Л.: ОНТИ НКТП СССР, 1937

Класичним зразком викладу «прикладної» природничо-наукової дисципліни є курс лекцій «Почвоведение», написаний професором Павлом Костичевим в 1886/87 навчальному році в С.-Петербурзькому лісовому інституті. Костичев Павло - один з основоположників сучасного ґрунтознавства, автор першого в Росії підручника «Ґрунтознавство». Даний курс повністю відповідав вимогам офіційної програми, затвердженої міністерством державного майна, у веденні якого в той час знаходилася вся сільськогосподарська освіта. Курс ґрунтознавства П. А. Костичева, згідно з вимогами програми, примусово був спрямований, на питання бонітування ґрунту. У зв'язку з цією загальною цілеспрямованістю весь курс розділяється на: ч. I. Хімічний склад і хімічні властивості ґрунтів; ч. II. Фізичні властивості ґрунтів і ч. III. Способи визначення порівняльних переваг ґрунтів і основи їх класифікації. Передмова до курсу та редагування було виконано академіком В. Р. Вільямсом.

В 90-х роках наші вчені вирішили поділитися своїм досвідом з колегами. В колекції є три підручника англійською мовою, серед яких підручник Разборочные и сборочные работы при ремонте машин професора ТДАТУ Черкуна В.Ю. и Забелина В.

- Petrov S. Repair of Farming Machinery / S. Petrov, S. Bisnovaty. - М.: Mir Publishers, 1986. - 293 с.: ил. - Пер.изд.: Ремонт сельскохозяйственных машин / Петров С.А., Бисноватый С.И. - М., 1986
- Petrov S. Reparations des machines agricoles / S. Petrov, S. Bisnovaty. - М.: Editions mir, 1988. - 318 с.: ил. - Пер.изд.: Ремонт сельскохозяйственных машин / Петров С. А., Бисноватый С. И. - М., 1982

- *Cherkun, V. Dismantling and reassembly in repair shops [Текст]: translated from the Russian / V. Cherkun, V. Zabelin. = Разборочные и сборочные работы при ремонте машин / В.Е. Черкун, В.В. Забелин.* - М.: Mir, 1974.

Фонд рідкісних видань має також аграрно-краєзнавчий напрям. І цей «місцевий характер» особливо цінний, для тих, хто цікавиться історією краю. У спеціальній колекції можна побачити видання, які присвячені питанням розвитку сільського господарства в нашому регіоні. З врахуванням бойових дій та евакуації у 1941 році бібліотеки разом з інститутом, збереглося всього сім видань даного напрямку. Серед них ті, що мають безпосереднє відношення до нашого навчального закладу:

- *Научные записки [Текст] / МИИМСХ. - Х.: ГОНТИ; К.: НКТП, 1938 - Вып. 1 / ред. Г.Ф. Гуливер. - 1938. - 167 с.: рис., табл., фото.*
- *Вербин А.А. Указания по посеву и уходу за негрityанским просом: на 1938 год / А.А. Вербин; МИИМСХ, кафедра земледелия с основами почвоведения. - Репр. воспроизведение изд. - Мелитополь, 1938. - 22 с.*

Видатний вчений, педагог, новатор Вербін Яким Якимович – з 1934 по 1941 рр. був завідувачем кафедри землеробства Мелітопольського інституту інженерів-механіків сільського господарства, перший орденоносець нашого МІМСГ, який у 1939 році був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора за науково-дослідну роботу по новим культурам (негрityанському просу).

- *Збірник праць Мелітопольської зональної науково-дослідної плодоягідної станції 1940*
- *Агроклиматический справочник по Запорожской области -Л.: ГИМИЗ, 1959*

Два видання належать Акимовській тракторно-випробувальній станції, де в 1913-1914 роках проходили випробування першого в Російській імперії комбайн, привезений американцями на Київську сільськогосподарську виставку.

- *Испытание комбайна № 3 МКЖМ (1928 и 1929) / Народный комиссариат земледелия УССР. - Акимовка,*

1931.- 51 с. - (Издание Акимовской тракторно-испытательной станции, отдел Машиноиспытания; вып. 9)

- Козлов А. Г. Испытание сноповязалок (1928) / А. Г. Козлов; Народный комиссариат земледелия УССР. - Акимовка, 1930. - 51 с. - (Издание Акимовской тракторно-испытательной станции, отдел Машиноиспытания ; вып. 5)
- Арина, А. Е. Социально-экономические изменения в деревне. Мелитопольский район (1885-1938 г.г.) [Текст] / А. Е. Арина, Г. Г. Котов, К. В. Лосева. - М.: ОГИЗ: СЕЛЬХОЗГИЗ, 1939. – 406 с. - Б. ц.

В 30-ті роках ХХ століття розпочалася сталінська індустріалізація. Приділялася увага і індустріалізації сільського господарства. Завдяки появі вітчизняного тракторобудування, в 1932 р. СРСР відмовився від ввезення тракторів з-за кордону, а в 1934 р. Кіровський завод в Ленінграді приступив до випуску трактора «Універсал», який став першим вітчизняним трактором, що експортуються за кордон. ..

Щоб створити власну інженерну базу, в терміновому порядку створювалася вітчизняна система вищої технічної освіти. Дуже популярним був лозунг «Обличчям до техніки», який закликав молодь опановувати техніку. Саме в цей час повстало питання забезпечення молодих кадрів літературою з іноземним досвідом.

Такі книжки почали з'являтися в бібліотеках навчальних закладів. Це була перекладна література. Європа, США, інші країни мали більш розвинену промисловість, науку, технології. Сьогодні, гортаючи ці книжки, розумієш – наскільки був високий технічний рівень тих країн. Гадаю, що для студентів та фахівців кожна книжка з досвідом розвинутих країн була дуже цікава і корисна.

- Жуковский П.М. Земледельческая Турция 1933
- Сельскохозяйственные машины и орудия Германии: техн. обзор / Управление сельского хозяйства и лесоводства

Сов. Воен. Администрации в Германии; под ред.: Л. А. Корбут, С.В. Чуенкова. - Берлин, 1947. - 859 с.

- *Новейшие с.-х. [сельскохозяйственные] машины Европы и Америки = Neue landmaschinen in Europa und Amerika : сборник описаний / Всесоюзное объединение "Сельхозимпорт"; под общ. ред. А.М. Розе. - Л.; М.: Гос. изд-во с.-х. и колхозно-кооперативной лит-ры. - [1930?] Вып. 2. - 1931. - 346 с.: 406-рис.)*
- *Смит Г.П. Сельскохозяйственные машины и оборудование / Г.П. Смит; пер. с англ. Н.Л. Шишкова; под ред. Б.А. Криля. - Л.; М.: Гос. изд-во с.-х. и колхозно-кооперативной лит., 1931. - 415 с.: рис.*

В виданні Гарріса Смітта подається детальна інформація стосовно всіх сільськогосподарських машин(у т.ч і комбайнів). Розглянуті питання конструкції, технічного огляду, ремонту всієї техніки.

- *Цырлин Л.М. Автотракторная пром.ть в кап.стр. 1938*
- *Хедрик, У.П. Помология [Текст] / У.П. Хедрик; под ред. Е.И. Алешина; пер. с англ.: В.А. Ефимова, 1937*
- *Бербанк Л. Избран. Соч..- М.,1955*

Привертає увагу монографія видатного вченого-ботаніка, академіка ВАСГНІЛ Петра Жуковського «Земледельческая Турция». (Азиатская часть - Анатолия). Фундаментальна праця П.М. Жуковського, редактором якої був академік М.І. Вавілов, є результатом трьох послідовних експедицій до Туреччини (1925-1927 рр.), організованих Всесоюзним інститутом рослинництва (ВІР). Основна мета цих експедицій - створити в СРСР генотипічний і ботаніко-географічний матеріал по всіх оброблюваних рослинам, для селекції їх і для безпосереднього введення придатних форм в культуру.

Праця Жуковського має велике наукове значення, як цінний внесок в світову літературу по рослинництву, як одне з небагатьох, справді, наукових досліджень по Туреччині і навіть сьогодні науковці США, Індії, Болгарії та інших країн посилаються на неї.

Книга оздоблена 381 малюнком з фотографій автора та з оригінальних примірників рослин, 12-ма таблицями. Зміст монографії розкриває історичні та етнографічні відомості Турції (саме Анатолії), основні риси сільського господарства, а також дикорослих, культурних, технічних та плодово-ягідних рослин. Резюме книги подається французькою. Книга була видана тиражем 4 тис. примірників. [15]

Серед представлених видань викликає зацікавленість однотомник Вибраних творів американського натураліста і селекціонера Лютера Бербанка, складений за матеріалами його робіт, виданих в 1914-1915 рр. в Нью-Йорку в дванадцяти томах під загальною назвою "Методи і відкриття і їх практичне застосування". Книга була видана до 100 річчя з дня народження Івана Мічуріна.

У розділи однотомника увійшли розділи з наступних томів: «З автобіографії»; «Принципи і методи роботи»; «Поліпшення плодових рослин»; «Селекція сливи»; «Ягідні культури»; «Горіхоплідні культури»; «Декоративні рослини»; «Овочеві культури»; «Польові культури».

Бербанк Лютера порівнюють з Мічуріним. Як і Мічурін, Бербанк не отримав спеціальної освіти - він був самоучкою, дивно продуктивним аматором, завдяки працьовитості і таланту залишили далеко позаду безліч «фахівців» - професійних селекціонерів.

Його вклад в селекційне справу високо оцінювали багато сучасників. Так, К.А. Тімірязєв називав Бербанка «робочим-чудотворцем» і ставив його в один ряд з передовими селекціонерами і вченими. І.В. Мічурін також високо оцінював роботи свого каліфорнійського колеги. Знаменитий голландський ботанік Де Фриз, який високо цінував Бербанка, але ставив під сумнів науковість його досягнень, назвав його «геніальним садівником». [5]

Основні роботи Бербанка присвячені створенню нових сортів рослин і поліпшення вже існуючих сортів. Вчений створив новий вид сливи без кісточок, кактус без колючок, який можна вживати в їжу, горіх з тонкою шкіркою, айву з запахом ананаса,

безліч декоративних рослин. Вивів білу ромашку з величезними квітками, запашну вербену з запахом жасмину, гвоздику, міняє колір пелюсток протягом дня. Отримав понад 100 сортів слив. Бербанк читав лекції по теорії еволюції в Стенфордському університеті, був членом багатьох наукових і садівничих товариств США і Європи. [6]

Ще одне наукове видання варте уваги – праця американського ботаніка-помолога, члена американського Товариства Садівничої Науки і американського Суспільства Pomological *Улісса Хедрика Помологія*. Наукова праця Хедрика У. була перекладена на російську і видана в СРСР у 1937 році. Книга Хедрика Помологія являє собою систематичне керівництво з плодового сортоведення. Вона включає в себе три основні розділи: загальна інформація щодо плодових рослин, систематичний опис вихідних форм усіх плодових дерев та опис всіх сортів плодових порід, поширених в Америці.

За своє життя Улісс Хедрик (Ulysses Prentiss Hedrick) став автором або співавтором більше десятка публікацій з питань садівництва та городництва. Його монографії щодо селекції нових сортів фруктів, солодкої кукурудзи, гороху, бобів і гарбуза зробили його найвідомішим класиком помології.

З усього різнобарв'я видань сільськогосподарської тематики хотілося виділити аграрну україніку - видання українською мовою або видані в Україні. На жаль, їх дуже мало. Такому факту є пояснення.

Взагалі, шлях українського книговидання в усі часи був досить тернистим. До 1917 року видавнича справа на території сучасної України була не чимось самостійним, а лише часткою великодержавного книжкового фронту з центром у Москві та колишньому Петербурзі. Українській книзі тільки іноді щастило проривати цей міцний фронт. Всього за 1798—1916 роки видруковано близько 6 тис. книг українською мовою (в тому числі не менше 2,8 тис. — у Східній Україні й Росії). Під час Першої світової війни 1914—1918 років книговидання в Україні різко зменшилося. [8]

1917 рік пробудив націю, і це відбилося на вітчизняній книжковій продукції ствердженням друкованого слова. Замість 176 українських книг 1913 року, у 1917 їх було видано вже 814, а наступного 1918 — 1184 з утвердженням тоталітарної системи почався спочатку прихований, а потім і відкритий наступ на українізацію з боку сталінського керівництва. У структурі довоєнного випуску книжкової продукції (1940) основне місце — 78,4% — посідала навчальна і навчально-методична література.

У 1940 році видавництвами УРСР було видано 4836 назв книг тиражем 51 370 тис. пр., або 1,2 книги на кожного жителя України. За роки війни (1941—1945) було видано 5156 назв книг і брошур загальним тиражем 58 054 тис. [7]

Такі обставини не дозволяли з'явитися й сільськогосподарській книзі. З усієї колекції лише дві книги видані українською:

- Григор'єв Ю.В. *Іван Володимирович Мічурін: заслужений діяч науки і техніки: життя і діяльність.* / Ю.В. Григор'єв. - Х.: Український робітник, 1935
- *Збірник праць Мелітопольської зональної науково-дослідної плодоягідної станції / Народний комісаріат земельних справ УРСР. – К.; Х.: Держ. вид-во колгоспної і радгоспної літ-ри УРСР, 1940. - 276 с.*

Книг аграрного спрямування, виданих російською мовою в Україні, у фонді налічується сім назв:

- *Испытание комбайна № 3 МКЖМ (1928 и 1929) / Народный комиссариат земледелия УССР. - Акимовка, 1931. - 51 с. - (Издание Акимовской тракторно-испытательной станции, отдел Машиноиспытания; вып. 9).*
- *Козлов А. Г. Испытание сноповязалок (1928) / А.Г. Козлов; Народный комиссариат земледелия УССР. - Акимовка, 1930. - 51 с. - (Издание Акимовской тракторно-испытательной стан-ции, отдел Машиноиспытания; вып. 5).*
- *Почвы УССР / Н.Б. Вернандер [и др.].; под ред. М.М. Годлина; Украинский научно-исследовательский*

институт социалистического земледелия. - К.; Х.: Гос. изд-во с.-х. лит. УССР, 1951. - 326 с.: рис., табл., фото.цв.

- *Колхозная производственная энциклопедия.* - К.: Гос. изд-во с.-х. литературы УССР, 1950.
- *Вербин А.А. Указания по посеву и уходу за негрятянским просом: на 1938 год / А. А. Вербин; МИИМСХ, кафедра земледелия с основами почвоведения. - Репр. воспроизведение изд. - Мелитополь, 1938. - 22 с.: табл.*
- *Научные записки / МИИМСХ (Мелитопольский институт инженеров-механиков сельского хозяйства им. ОГПУ) - Х.: ГОНТИ; К.: НКТП, 1938 - Вып. 1*
- *Зуев М.Д. Сахаристые вещества в технике и контроле сахарного производств: В 2 ч. / Инж.-техн. М.Д. Зуев, преп. и зав. Лаб. сах. пр-ва в Харьк. технол. ин-те. - Киев: А. Буковинский и Я. Сляский, 1908. - VI, [2], 415 с., 19 л. черт.: табл.; 20.*

З невеликого переліку аграрної україніки привертає увагу раритетне видання 1908 року тоді ще інженера-технолога *Михайла Зуєва*. Все життя вченого, ад'юнкт-професора хімії, члена-кореспондента АН УРСР (з 1927) пов'язано з Харківським технологічним інститутом (тепер Харківська політехніка). Випускник ХТІ, завідувач лабораторіє цукрового виробництва, професор по цукровому виробництву.

До 1914 року цукрова промисловість була найважливішою експортною галуззю України, тому їй приділялася певна увага з боку влади. Роботу в лабораторії він одночасно поєднував з обов'язками старшого помічника директора Парафієвського цукрового заводу (1905). Потім вивчав виробництво цукрових і рафінадних заводів в Австрії (1914). В радянські часи був членом Комісії з відновлення цукрової промисловості в Україні, консультантом. Майже весь науковий доробок М. Зуєва був пов'язаний з цукровим виробництвом в Україні. Одне з видань *Сахаристые вещества в технике и контроле сахарного производства* потрапило й до фонду нашої бібліотеки. Монографія М. Зуєва була надрукована видавництвом Технической Конторы А. Буковинский и Я. Сляский в Киеве у

1908 році. У бібліотеці Харківської політехніки зберігаються видання Михайла Зуєва з його автографом. [14]

Серед видань аграрного профілю є малочисельна група періодики, яка представлена бібліографічним виданням *Сельскохозяйственная литература: двухнедельный бюллетень* с.-х. лит-ры за 1934,1935 роки та журнал *Сельхозмашина [Текст] : научно-практический журнал / Редакция журнала «ТСМ»*. - М. 1947 -1949..

Вивчення рідкісних і цінних видань дуже цікаве заняття. Книги як люди: у них своя історія виникнення, видавництва, використання і місця зберігання. Кожна книга – окрема історія. Коли занурюєшся в світ таких книжок, відчуваєш нібито ти подорожуєш у часі.

Подорож у світ рідкісних аграрних видань дає зрозуміти, як багато людей присвятили своє життя розвитку сільськогосподарської галузі: інженери, конструктори, агрономи, ґрунтознавці, хіміки, біологи, селекціонери і багато інших . Іноді питають: -а чи потрібні книги взагалі в столітті високих технологій і небаченого раніше ритму життя? Нам не вистачає часу на освоєння знову з'являється інформації.

Звернемося до класиків. «Більша частина людського знання у всіх галузях існує лише на папері, в книгах, - цієї паперової пам'яті людства. Тому лише зібрання книг, бібліотека, є єдиною надією і незнищувальною пам'яттю людського роду». (А. Шопенгауер).

Список використаних джерел

1. Артоболевский И., Сысоев Н. Основоположник земледельческой механики // Социалистич. сельское хозяйство. – 1950. – №11. С. 3-7.
2. Білоцька О.М Золотий фонд наукової бібліотеки .Рідкісні і цінні видання.- Мелітополь,2012.- 28 с.
3. Бёрбанк, Лютер — Википедия <https://ru.wikipedia.org/wiki>
4. Горячкин, Василий — Википедия <https://ru.wikipedia.org/wiki>
5. Деркач О. П. Наукова спадщина академіка В.П. Горячкина // <http://inb.dnsgb.com.ua/2007-3/07dopsag.pdf>
6. Сопко Р.О. Відомості про розвиток науки і техніки на сторінках «Народной энциклопедии...(1910-1912 гг.)» // http://inb.dnsgb.com.ua/2013-2/13_sopko.pdf
7. Українське книговидання: радянська доба і сьогодення https://aleksandrp.io.ua/s1198324/ukraenske_knigovidannya_radyanska_doba_i_sogodennya
8. Электронный справочник студента \ Students.by <http://www.students.by/articles/36/1003683/print.htm>
9. Вісник Книжкової палати. 2014. № 6

Віртуальна виставка в інформаційній діяльності наукової бібліотеки

*Вовченко С. В.,
бібліограф I категорії
відділу науково-бібліографічної роботи*

Щоб успішно і ефективно працювати з сучасними користувачами, бібліотекарям необхідно удосконалювати свої уміння і поповнювати свій професійний і освітній багаж. Від якості виконання усіх процесів бібліотечної діяльності залежить реалізація бібліотекою її основної місії - задоволення інформаційних потреб.

Сучасні бібліотеки мають чималий арсенал засобів для донесення інформації до користувачів, а віртуальний простір значно розширює можливості бібліотеки.

Одною з таких ефективних форм є віртуальна виставка. Вона стає незамінним інструментом в дистанційному обслуговуванні користувачів. Впровадження у практику обслуговування нових інформаційних технологій впливає на доступність інформації, а значить і на привабливість наукової бібліотеки ТДАТУ та престиж університету загалом.

Позитивною рисою віртуальної виставки є те, що вона сприяє не тільки популяризації фондів бібліотек, задовольняє читацькі інтереси, але й розкриває творчі можливості та здібності бібліотекаря. Основна мета створення віртуальної виставки – сприяти задоволенню наукових, навчальних та інших потреб користувачів, тому і напрямки, за якими створюється такий продукт різноманітні. Співробітниками науково-бібліографічного відділу була підготовлена ціла низка віртуальних виставок: «Колекція видань викладачів ТДАТУ», «Запорізький край в цифрах», «Ода словникам», «Жінки в науці і освіті», «Життя гідне пам'яті і пошани» про видатних мелітопольців та ін.

Окремо хочу зупинитися на віртуальних виставках створених до ювілейних дат провідних науковців ТДАТУ. Вони займають особливу нішу у бібліографічній роботі і потребують

ретельної підготовки. В першу чергу, бібліограф, який займається створенням виставки, розробляє розділи та проводить відбір документів з фондів наукової бібліотеки. Наступним етапом роботи є оцифровування та електронна обробка відібраних друкованих документів – сканування за допомогою комп'ютерної програми ABBYY FineReader.

У підготовці віртуальної виставки працівники відділу використовують програму презентацій PowerPoint, особлива увага приділяється оформленню слайдів. Використовуючи нові технології, бібліограф розширює і в той же час ускладнює свої функції і завдання. Вдало підібраний шаблон повинен відповідати основній темі виставки, слугувати фоном для ілюстрацій та тексту. В результаті загальний вигляд слайду візуально сприймається як цілісний об'єкт.

Віртуальні виставки до ювілеїв провідних науковців ТДАТУ - це один з багатьох проєктів, який реалізує наша бібліотека, тому вони мають загальну назву - **«Життєвий шлях на освітянській ниві»**. Обов'язковим елементом виставки є коротка передмова, що розкриває її зміст, структуру та хронологічні рамки матеріалу, висвітлює біографічні дані, основні наукові досягнення. Так було зроблено на виставці – «Життєвий шлях на освітянській ниві: до 100-річчя від дня народження к. т. н., викладача і науковця Г.С. Ялпачика». Матеріали про ювіляра бібліограф умовно поділив на два розділи: перший – це короткий біографічний нарис; другий – публікації та книги Ялпачика Г.С. що знаходяться у фондах наукової бібліотеки. У біографічному нарисі увага приділяється науково-педагогічній діяльності вченого. Виставка також містить візуальне подання документів (зображення обкладинок книг, збірників наукових праць, окремих сторінок журналів), бібліографічний опис використаних документів та посилання на фонди бібліотеки.

Досить змістовною вийшла виставка до ювілею д.т.н, професора П. П. Карпуші. Слайди виставки містять хронологічний перелік основних дат життя і діяльності науковця - «Віхи життя». Павло Павлович більш як три десятиріччя

очолював кафедру «Сільськогосподарські машини», тому доречною стала історична довідка про кафедру. Окремі розділи присвячені науково-дослідній та педагогічній діяльності ювіляра. В оформленні виставки використано багато світлин з особистого архіву онуки П.П. Карпуші. Взагалі використання фотографій при підготовці виставок це додаткове джерело інформації, яка розкриває особистість науковця. У фондах бібліотеки як правило зберігаються книги, наукові праці, статті ювіляра, тому для найбільш повного викладу матеріалів бібліографу потрібно провести неабияку пошукову роботу.

В процесі збору інформації фахівці відділу завжди звертаються до архіву та музею ТДАТУ, по можливості намагаються звернутися до родичів та колег героя виставки. Так було і в випадку з виставкою до ювілею д.т.н., професора, академіка В.М. Найдиша. Оскільки Володимир Михайлович був автором багатьох підручників, посібників, наукових праць з нарисної геометрії, то його роботи розшукати було не складно, всі вони зберігаються у фондах наукової бібліотеки. Інформація, що стосується науково-педагогічної діяльності, зберігається в архіві, а численні фотографії надав син В.М. Найдиша Андрій Володимирович. В результаті переглядаючи виставку ми бачимо перед собою талановитого вченого, педагога, керівника, особистість з багатьма захопленнями.

Розробник віртуальної виставки намагається максимально використати знайдені матеріали. Іноді слайди виставки містять, окрім наукового доробку та фотографій, скановані копії автобіографії, особистих документів та інформацію, яка виходить за межі науково-педагогічної діяльності ювіляра. При створенні виставки до ювілею к.т.н., д. с.-г.н. Польщі, доцента, професора, ректора МІМСГ-ТДАТА Крижачківського М.Л. акцент було зроблено не тільки на наукові публікації. Один із слайдів розкриває поетичний талант, містить копії збірок віршів Миколи Людвіговича, які зберігаються у фондах наукової бібліотеки. Поступово з багатьох, іноді незначних, штрихів вимальовується портрет ювіляра і кожний користувач знайде для себе на виставці щось цікаве.

Створення віртуальних виставок в нашій бібліотеці знаходиться в процесі пошуку, тому чітких вимог щодо структури або до використаних матеріалів немає. Можливо це якраз відіграє і позитивну роль, кожна виставка має свою особливість. Наприклад, виставка до 110-річчя з дня народження к.т.н, директора МІМСГ Гулівера Г.Ф. в основному, складається з фотографій і копій особистих документів. Але це ніяким чином не впливає на змістовність окремих слайдів, та всієї виставки взагалі. Різноманіття технологій та форм представлення інформації знайшли відображення і в нашій виставковій діяльності, що дозволяє науковій бібліотеці бути більш відкритою для користувачів.

Створення віртуального бібліотечного простору – це прояв поваги до користувачів і їх вибору, оскільки передбачає забезпечення максимального комфорту, при розширенні форм обслуговування. Віртуальні виставки розміщуються на сайті наукової бібліотеки та офіційному сайті університету, тому час їх проведення не обмежений. Користувач має змогу передивитися виставку у будь-який зручний для себе час, при необхідності скопіювати інформацію. Матеріали відібрані для виставки не потрібно роздруковувати, а відтак заощаджується папір та фарба, в нашому випадку це важливо.

Віртуальна виставка є вдалою формою презентації фондів бібліотеки широкому загалу користувачів, при цьому вона не замінює традиційних форм, а навпаки доповнює. Змістова, з якісними зображеннями, презентація дає читачеві поштовх для звернення в бібліотеку та подальшого вивчення матеріалу. Це ще один, додатковий і досить дієвий спосіб привернути увагу користувачів до ресурсів бібліотеки. На слайдах виставок обов'язково є посилання на першоджерела, які знаходяться в бібліотеці. Досвід показує, що віртуальні виставки вже виходять за рамки суто бібліотечної роботи, створення та популяризація такого продукту перспективний напрям роботи сучасної бібліотеки ВНЗ. Таким чином ми поступово залучаємо читача, а при наявності відповідної технічної бази ще й створюємо

комфортні умови обслуговування, що є головною метою новацій в бібліотечній сфері.

Список використаних джерел:

1. Білоус В. Модель сучасної бібліотеки вищого навчального закладу / В. Білоус // Бібліотечний форум України : інформаційний журнал. - 2014. - № 1. - С. 44-45
2. Гутник Л. Бібліографічні та біобібліографічні показники діячів науки України / Л. Гутник // Енциклопедичний вісник України: зб. наук. пр. — 2009. — Число 1. — С. 63-78.
3. Кунанець Н. Наукова робота бібліотеки вищого навчального закладу – вимога часу / Н. Кунанець // Бібліотечний форум України. – 2010. – № 4. – С. 9–12.
4. Лобузіна К. Шляхи інтеграції бібліотечної діяльності до онлайнового середовища / К. Лобузіна // Вісник книжкової палати : науково-практичний журнал. - 2012. - № 7. - С. 30-34.
5. Любовець Н. Біографіка і новітні інформаційні технології / Н. Любовець, В. Попик // Бібліотечний вісник. – 2010. – № 6. – С. 58–61.
6. Пяткова І. Електронні інформаційно-комунікаційні технології в роботі бібліотеки / І. Пяткова // Бібліотечний форум України : інформаційний журнал. - 2013. - № 2. - С. 35-38.
7. Туровська Л. Електронна виставка як комунікаційна модель діяльності наукової бібліотеки / Л. Туровська, Смоляр І. // Вісник книжкової палати. - 2015. - № 3. - С. 29-31.

Національно-патріотичне виховання студентської молоді як важлива складова соціокультурної діяльності бібліотеки

Голодова С.О.,

завідувач відділом обслуговування користувачів

*Україно, ти моя молитва,
ти моя розпука вікова...*

*Гримотить над світом люта битва
за твоє життя, твої права.*

/В. Симоненко/

Сьогодні, як ніколи, необхідно створити умови для становлення вільної, творчої і моральної особистості.

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Реалізація завдань, поставлених суспільством, неможлива без залучення інформаційного потенціалу бібліотек навчальних закладів, без використання їх багатого практичного досвіду щодо популяризації літератури.

Пріоритетну роль у громадянському вихованні мають відігравати активні форми, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі взаємодії з кураторами груп, викладачами, студентами.

До активних форм належать різноманітні види дискусій, ситуаційно-рольові ігри, ігри-драматизації, «мозкові атаки», інтелектуальні аукціони, методи аналізу проблемної ситуації.

Важливе місце посідає проектна робота: організація різноманітних проектів та компаній, публікації в пресі.

В напрямку національно-патріотичного виховання наукова бібліотека ТДАТУ проводить плідну роботу використовуючи

багатий арсенал різноманітних форм і методів під час підготовки та проведення заходів.

Це заходи на виконання Державних програм, до знаменних і пам'ятних, ювілейних дат. Розробляються цикли або комплекси заходів, в яких передбачено виставки, перегляди, мультимедійні бесіди, інформаційні та літературно-музичні години, акції та ін.

Кожного року в бібліотеці проводиться Шевченківський тиждень. Так, останній Шевченківський тиждень – це міжнародний флешмоб «*Global Shevchenko*», до якого приєдналась наукова бібліотека ТДАТУ.

В рамках тижня проходять різнопланові заходи: – на сайті НБ представлено віртуальну виставку «*Твори Т. Г. Шевченка в фондах НБ ТДАТУ*»; – демонструються тематичні виставки «*Вінок великому Кобзарю*», «*Ми українці – нація Тараса*», «*Шевченківська весна*»; – великий перегляд літератури «*Два сторіччя з кобзарем*» з використанням ай-стоперів (тин, палітра та пензлі, маки, колосся пшениці та ін.); – мультимедійна літературна година «*Шляхами Кобзаря*», яку презентовано на кураторських годинах в студентських групах; – літературно-тематичний вечір «*Поети-пророки*», де окрема сторінка присвячена Тарасу Григоровичу; ведеться інформ-дайджест «*Барвистий світ Шевченкового слова*»; в головному корпусі університету пройшла стендова акція «*Поезія святої правди*».

Окремої уваги заслуговує поетична акція «*Університет читає Т. Г. Шевченка*», в якій взяли участь співробітники бібліотеки, викладачі та студенти університету. За матеріалами акції знято відеоролик, який був представлений на сайтах університету, бібліотеки та на YouTube.

201-річницю Шевченка ми святкували на тлі доленосних і трагічних подій в історії українського народу. Тисячі справжніх патріотів боронять Україну від ворога, не шкодуючи власного життя. І саме тому шевченківський тиждень проходив по всій Україні під гаслом «*Борітеся, поборете. Шевченко мобілізує*».

Наукова бібліотека разом з університетською громадою долучилась до цієї акції. Біля пам'ятника Т. Г. Шевченку пройшов

святковий мітинг на якому лунали вірші славетного поета-пророка у виконанні студентів ТДАТУ.

Важливим моментом у роботі бібліотеки по патріотичному вихованню є популяризація літератури про перемогу над нацизмом у Європі, що святкується 8-9 травня.

До 70-річчя визволення України від нацистських окупантів наукова бібліотека долучилась до всеукраїнської акції *«Естафета перемоги»*, презентувала постійно діючу виставку зі зміною експозицій *«Слава визволителям України!»* та перегляди літератури *«Музи не мовчали»* (поети про війну), *«Україна в огні»* (твори художньої літератури про Другу Світову війну).

Як відомо з 2014 року Україна вшановує пам'ять полеглих у Другій світовій війні під європейським та традиційним українським символом — квіткою маку. У квітні 2015 року стартував проект *«Маки Пам'яті»*, до якого долучилась бібліотека ТДАТУ. В рамках проекту пройшов захід *«Пам'ятаємо, перемагаємо. Маки пам'яті»*. Усіх загиблих в роки Другої світової війни і тих, хто сьогодні віддає своє життя за нашу свободу вшанували хвилиною мовчання та покладанням квітів до пам'ятників загиблим викладачам та студентам ТДАТУ.

Зворушливою та пізнавальною стала виставка-перегляд *«Подвигу й мужності - пам'ять і честь»*, де окрема сторінка була присвячена долі жінок у війні. Жіночі біографії розкрили різні іпостасі представниць слабкої статі у те лихоліття. Вона – дружина, мати, медсестра-рятівниця, воїн, підпільниця, військовополонена, остарбайтер, свідок Голокосту, хранителька пам'яті.

Не залишається поза увагою в нашій роботі і таке свято, як визволення м. Мелітополь від нацистських окупантів. Пройшли масштабні патріотичні години з мультимедійними презентаціями *«Огонь пам'яті»*, *«Пам'ять серця жива»*; на сайті бібліотеки презентовано віртуальну виставку *«Їх іменами названі вулиці нашого міста»*. До уваги студентів в університетських гуртожитках представлено мультимедійну бесіду *«На мелітопольських рубежах»* та перегляд *«Місто пам'ятає»*.

Одна із сторінок виставки-перегляду *«Настане день – закінчиться війна»* теж була присвячена рідному місту, де представленні книги *«Освобождение Мелитополя»*, *«На мелитопольских рубежах»*, А. Н. Алексеев *«Мелитополь военных лет»*, *«Боевой привет с фронта»* та ін..

2016-го Україна відзначала сумну дату – 75-річчя трагедії Бабиного Яру. До цієї трагічної дати наукова бібліотека підготувала стендову фотовиставку *«Бабин Яр: історія, пам'ять»*. На виставці були представлені документальні фотоматеріали трагедії Бабиного Яру, та література про ці страшні події.

Подвиг забуттю не підвладний, тому не залишилась поза увагою дата 25-ї річниці виводу радянських військ з Афганістану. Для студентів 1-3 курсів наукова бібліотека провела патріотичну годину *«Солдати афганської війни»*. Затамувавши подих, присутні слухали розповідь безпосереднього учасника тих подій в Афганістані, підполковника десантних військ Макаренка Григорія Антоновича, нагородженого орденами *«За службу Родині»*, *«Десантная доблесть»* та численними медалями.

В Україні з'явилися нові, важливі для патріотичного виховання свята – це 14 жовтня День захисника України, 21 листопада День Гідності та Свободи та 22 лютого День пам'яті небесної сотні.

День Гідності та Свободи відзначається з метою утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, збереження та донесення до сучасного і майбутніх поколінь об'єктивної інформації про доленосні події в Україні початку ХХІ століття.

Наша бібліотека не стоїть осторонь від таких значимих подій. З нагоди свята проводиться ряд заходів – тематична виставка *«День гідності та свободи»*, виставка-інсталяція *«Лицарі небесної варті»*, година вшанування *«Революція гідності: поезія Майдану»*.

Година вшанування *«Революція гідності: поезія Майдану»* пройшла на патріотично-емоційній ноті. На заході були присутні викладачі та студенти. Ми запропонували подивитися на українську революцію очима її безпосередніх учасників. Адже

ніхто краще за них не розкаже нам про те, що ж насправді відбулося в Україні, що змусило мільйони людей вийти на вулиці і ризикувати життями.

Документальний фільм про події на Майдані, поезія та пісні у виконанні студентів, зворушили серця присутніх.

Зал було оформлено з використанням державної символіки та атрибутів Майдану, викладених у формі інсталяції – бруківка, каска, обереги тощо.

Загиблих на Майдані вшанували хвилиною скорботи та свічками пам'яті.

Також з нагоди річниці вшанування **Героїв Небесної Сотні**, який відзначається 20 лютого, наукова бібліотека провела годину-вшанування *«Знакове світло Майдану»*, підготувала документальну фотовиставку *«Знакове світло Майдану»*, та тематичну виставку *«Хоробрі серця»*.

Цей захід надав можливість всім присутнім нагадати події, які відбувалися на Майдані тої спекотної зими та вшанувати пам'ять загиблих героїв. Новітні герої, Герої Небесної сотні... Їх імена уже назавжди вкарбовані в серця українців, а пам'ять нагадуватиме про їхні відвагу, мужність і самопожертву в ім'я свободи. Ми ними пишаємося. Ми їх пам'ятаємо. І завжди будемо пам'ятати!

Заходом нового формату – історико-патріотична година *«Українські воїни всіх часів: від скіфів до кіборгів»*, наукова бібліотека відзначила свято **День захисника України**.

До концертного залу Центру культури і дозвілля було запрошено студентів, викладачів та керівництво університету. Захід було побудовано у виді історичного екскурсу, де була представлена історія українських воїнів різних часів. Фото та відео – реконструкції різних часів історії у супроводі музики, створювали атмосферу певного часу.

До Дня захисника України в читальному залі демонструвався великий перегляд-інсталяція *«За Україну, за її долю, за честь і волю»*.

На перегляді була представлена література по історії козацтва, репродукції портретів великих українських гетьманів,

періодичні видання та сучасна художня література, присвячена українським воїнам-захисникам, що сьогодні стоять на сторожі кордонів нашої держави.

В читальному залі розміщена постійна книжкова експозиція *«Козацька історична бібліотека»*, на якій представлені понад 100 видань, серед яких наукові, документальні, художні твори про життя, традиції, побут, звичаї, духовне і національне відродження козацтва.

В 2016 році Україна відзначила **25 річницю проголошення незалежності**. До цієї дати наукова бібліотека підготувала виставку-інсталяцію *«Незалежність. Вимріяна поколіннями»* та захід нового формату – національно-історичний екскурс *«Усе моє, все зветься Україна»*.

Захід *«Усе моє, все зветься Україна»* було присвячено славним синам і донькам, які віддали свою молодість, і, найдорожче, життя за рідну державу.

Ми розповіли про нашу Україну: її історію, традиції, мову, помандрували стежками рідної держави. Перед присутніми постали безкраї пшеничні лани, блакитне небо, могутня річка Дніпро, калейдоскоп Тернопільщини і Львівщини, могутність Одеси і романтичні перекази про Закарпаття, Буковину, Волинь, Галичину і Таврію, Поділля, Слобожанщину і Полтавщину.

Національно-історичний екскурс *«Усе моє, все зветься Україна»* – данина тим, хто прославляв та прославляє зараз нашу країну.

У березні 2017 року виповнилось **100 років від початку Української революції 1917–1921 років** – одного із найважливіших і найскладніших періодів в історії Українського народу ХХ століття. Ця доба була вершиною національно-визвольної боротьби, відродження української нації. Досвід самостійної соборної України відіграв вирішальну роль у подальшій визвольній боротьбі Українського народу. Розуміння здобутків революції та усвідомлення причин її поразки має стати важливим уроком для сучасної розбудови незалежної України, а будувати незалежну Україну випадає на долю саме молодого покоління.

До 100-ліття від початку Української революції 1917–1921 років наукова бібліотека підготувала стендову акцію *«Шляхами Української революції»*. На стенді було представлено історичний матеріал за розділами: «Доба Центральної Ради», «Доба Гетьманщини», «Доба Директорії», «Доба Отаманщини», «Постаті революції», «Мелітопольщина в бурях революцій», «Українська революція 1917–1921 років в виданнях».

«Не повертайтеся на згарище, бо здійметься вітер і запорошить вас попелом очі», – сказав колись класик, але ми не зможемо увійти в день прийдешній вільними. Якщо не повернемось у минуле, не побачимо все: і найстрашніше, і найсвітліше до останньої краплі – не переживемо день вчорашній.

Дуже важкою для сприйняття є тема голодомору 1932–1933 років, не легша і тема Чорнобилю, але про ці жахливі події треба знати, треба говорити.

До дня пам'яті жертв голодомору наукова бібліотека щорічно готує просвітницько-виховні заходи. Це тематичні виставки, перегляди літератури *«Свіча пам'яті»*, *«Коли катом був голод»*, та великі заходи з мультимедійними презентаціями *«Голгофа голодної смерті»*, *«Голодомор. Жнива скорботи»*. Проводячи такі заходи ми вшановуємо пам'ять безневинно замучених голодом людей; ознайомлюємо студентів з історичними передумовами виникнення голодомору. Бо народ, котрий не пам'ятає свого минулого, приречений знову його пережити.

До 30-річчя Чорнобильської катастрофи наукова бібліотека провела годину-реквієм *«Чорнобиль... Мій біль, мій жаль...»* та підготувала фотовиставку-інсталяцію *«Чорнобиль... Зона смерті...»*. Документальний фільм, фактографічні матеріали, та зворушливі вірші та пісні перенесли аудиторію на 30 років потому. На захід було запрошено безпосередніх учасників тих трагічних подій, ліквідаторів страшного лиха, співробітників ТДАТУ.

Краєзнавча робота посідає одне з пріоритетних місць в діяльності бібліотеки і є однією з ланок патріотичного виховання молоді.

Проводячи велику й різноманітну роботу по відродженню української культури й духовності, працівники бібліотеки приділяють значну увагу вихованню поваги і любові до рідної землі, мови, літератури, традицій і звичаїв свого народу, свого краю.

В читальному залі організована етнофотозона «Світлиця», де демонструється старовинний посуд і сільгоспінвентар, предмети побуту, вишиванки, інсталяція з вишитих старовинних українських рушників.

Нашому земляку-письменнику, краєзнавцю присвячена віртуальна виставка-знайомство «*С. Авдеєнко. Славетні земляки*».

Такі письменники, як Сергій Авдеєнко, люди з духовним початком, не можуть жити без Батьківщини. Тому і в своїх творах Сергій Авдеєнко частіш за все звертається до життєвих історій своїх земляків-мелітопольців. Книги про Олександра Тишлера, Олександра Фесюка, Іларія Чубича, Олексія Богаєвського стали цікавими не тільки для пересічних читачів, але й мають велику історичну цінність для краєзнавців нашого міста.

В квітні 2017-го письменник завітав до нашої бібліотеки та презентував свої нові видання, зокрема книгу «Три подвиги Василя Петрова», яка вийшла напередодні святкування Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Студенти з великою цікавістю слухали розповідь письменника про подвиги нашого земляка.

До уваги студентів також пропонуються краєзнавчі мультимедійні огляди-бесіди:

- Мелітополь – інтеркультурне місце;
- Козацька столиця України;
- Життя, гідне пам'яті й пошани (знамениті мелітопольці);
- Преобразование уездного городка та ін..

До 75-річчя заснування Запорізької області бібліотекою презентована тематична бесіда «*Козацька столиця України*» з

використанням мультимедійної виставки *«Степова перлина України»* та відеоролика про Запорізьку область, що зробило захід більш живим та контактним. Мультимедійна виставка демонструється на сайті НБ.

Патріотичному вихованню сприяють і такі мультимедійні огляди-бесіди, як *«50 винаходів, які Україна подарувала світу»*, *«Українські династії. Сімейний альбом»*, *«Еліта нації»* (видатні особистості України), *«Народжені в Україні»*, *«Шляхами Кобзаря»*, які проводяться на кураторських годинах та гуртожитках.

Щороку в третій четвер травня на Україні святкується **День вишиванки**. Сьогодні це свято актуальне як ніколи, бо вишиванка – національна святиня, що символізує собою і несе в собі духовне багатство, високу мудрість і традиційний зв'язок багатьох поколінь – зв'язок, що не переривається віками. Вишиванка – це символ, який єднає українців і презентує Україну у світі.

Саме для того, щоб підтримати сутність української вишивки, пропагувати й зберігати славні українські традиції серед молоді та помилувати око розмаїттям вишивок, в рамках Всеукраїнського свята вишиванки, у Таврійському державному агротехнологічному університеті відбуваються патріотичні заходи *«А над світом українська вишивка цвіте»*. В цей день весь університет майорить різнобарвними візерунками української вишивки на фоні українських пісень і танців.

Наукова бібліотека до Всеукраїнського дня вишиванки презентує патріотичні стендові акції *«Вишиванка – молитва без слів»*, літературні перегляди *«Два кольори...»*, виставки-інсталяції *«Вишивана моя Україно»*, *«На рушниковому крилі»*.

На виставці-інсталяції крім літератури про вишивку та вишиванки демонструється старовинний одяг, рушники, вишиванки.

Своєчасними і актуальними є книжкові виставки патріотичної тематики, які сприяють формуванню у студентської молоді національної самосвідомості, виховання любові до

рідного краю, її історії, бережливого ставлення до національного багатства країни, відновлення і збереження історичної пам'яті:

- «Творці визвольної історії» (14.10 - день українського козацтва; 280 років від часу заснування Нової Січі – Останньої Запорізької Січі (1734-1775));
- «Толерантність: шляхи порозуміння»;
- «Доля держави в руках молодих»;
- «Шляхами сивої давнини» / історична виставка-подорож;
- «Україна – Європа – світ: відкриті обрії» (17.05 – день Європи);
- «Сила слабых», де особлива сторінка – це волонтерська діяльність жінок нашого університету та ін...

Патріотизм – це і рідна мова, мова твого народу. Рідна українська мова, національна мова – це скарбниця духовної й матеріальної культури народу, зокрема його молодого покоління. Ми не маємо права втрачати нашу мову! Не маємо права забувати, уникати, ігнорувати ті слова, вирази, фразеологізми, авторами яких є найвідоміші українські письменники та дослідники. Автором яких є весь український народ.

Наукова бібліотека розробила мовний проект **«Мова – ДНК нації»**. В рамках проекту в бібліотеці демонструються постійно діючі тематичні виставки *«Розмовляй українською»*, *«Прикрась життя українською»*.

9 листопада 2016 року в День української писемності та мови наукова бібліотека оголосила акцію *«Нас єднає мова!»* та запросила долучитися усіх бажаючих до цієї акції. В рамках акції у холі головного корпусу університету демонструвалась стендова виставка-плакат *«Переходь на українську»*.

Під патріотичними гаслами *«Будь українцем! Читай українською!»* проходить в науковій бібліотеці **Всесвітній день книги**.

Наукова бібліотека у холі головного корпусу університету презентувала стендову акцію *«Будь українцем! Читай українською»*. Ця культурологічна акція проводилась на

підтримку української культури, української книги і виховання студентства на кращих зразках українського слова.

На стенді були представлені макети книг з найпопулярнішими зразками художньої класичної та сучасної української літератури. Окремим розділом виділені популярні серед студентської молоді твори мелітопольських авторів.

До Всесвітнього дня книги та до **160-річчя від дня народження видатного українського письменника і поета Івана Франка** була проведена стендова акція *«Єднаймося навколо книги»*. Метою цієї акції було показати в особі Франка людину універсального таланту: поета-лірика, письменника-гуманіста, науковця, мовознавця, громадянина національної честі.

До ювілейних дат І. Я. Франка та враховуючи важливість його постаті для розвитку української державності та української культури, науковою бібліотекою започатковано **культурологічний проект: «Нам пора для України жити..»**. В рамках проекту підготовлені наступні заходи: постійна виставка *«Співаю гімн тобі, Україно!»*; літературно-поетична година *«Я був щасливий?»*; віртуальна виставка *«Перехресні стежки долі»*; медіа-бесіда *«Світова великість поета»*.

У кожного народу є свої історичні постаті першої величини, які відіграють значну роль у національно-патріотичному вихованні молоді, до таких велетнів української національної культури і політичної думки безперечно належить Михайло Грушевський. З його іменем пов'язані ідеї відродження української культури, науки, громадської думки, відродження історичної свідомості й національної гідності народу.

З нагоди **150-річчя Михайла Грушевського** наукова бібліотека підготувала: тематичну виставку *«Фундатор української держави»*; медіа-бесіду *«Апостол української ідеї»*.

Важлива роль у формуванні патріотизму належить сім'ї. Апостол Павло називав сім'ю «домашньою церквою». Сім'я – найважливіший інститут суспільства. Саме тому в цьому напрямку наукова бібліотека проводить різноманітні заходи – це

тематична виставка «Сімейні саги»; – година спілкування «Узы Гименя или тайны семейной жизни» та ін.

Варто зазначити, що в рамках національно-патріотичного виховання наукова бібліотека ТДАТУ підготувала національно-патріотичний проект з виховання студентської молоді на 2015-2017 рр. «З Україною в серці», що значно поліпшило роботу в цьому напрямку.

В рамках проекту проходять заходи:

- патріотичний проект «Україна incognita: 101 причина любити Україну»;
- мультимедійні огляди, бесіди: «Народжені в Україні», «Українській молоді – європейські цінності», «Еліта української нації» та ін.;
- клуб вільного спілкування: «Хто він, герой сучасної України?», «Що для тебе означає любов до Батьківщини?»;
- вшанування воїнів АТО: «Воїни світла...» (запоріжці) та ін..

Свого часу український історик, дипломат і теоретик українського консерватизму В. Липинський писав: «Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення у Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не ненавидіти інших тому, що вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети...»

Саме бібліотека, що має високий духовний та інтелектуальний потенціал, володіє безцінними книжковими

скарбами, може здійснювати значний вплив на формування патріотичного світогляду сучасної молоді.

Список використаних джерел

1. **Бех І.Д.** Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д. Бех, К.І. Чорна. – Київ, 2014. – 29 с.
2. **Жаровська О.П.** Національна свідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 233 – 242.
3. **Чорна К.І.** Патріотизм – духовна цінність молодих громадян України / Цінності освіти і виховання : науково-методичний збірник / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 209–212.

Web-представництва наукової бібліотеки ТДАТУ в інформаційному просторі

***Журавська Аліна Геннадіївна**
зав. відділом Інформаційних технологій
та комп'ютерного забезпечення*

Сучасні тенденції розвитку бібліотечно-інформаційних технологій та бібліотечно-інформаційної сфери в цілому пов'язані із загальними тенденціями розвитку суспільства, насамперед з постійно зростаючим рівнем високих інформаційних та комп'ютерно-комунікаційних технологій.

Користувач став все рідше відвідувати бібліотеку, віддаючи перевагу інтернету, де він отримує необхідну інформацію в режимі «діалога зі зворотнім зв'язком». Саме тому актуальність застосування новітніх інтернет-технологій в інформаційно-освітньому просторі вищого навчального закладу на сьогоднішній день незаперечна. [5]

Бібліотеки в усьому світі почали використовувати технологічні можливості ХХІ століття для надання послуг на якісно новому рівні, переймаючись новою ідеологією, в основі якої перебуває користувач, котрий одночасно є об'єктом бібліотечного впливу і співтворцем нових ресурсів та послуг. [9]

Можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій для створення бібліотеки «другого покоління» висвітлюються у публікаціях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців – С. Назаровця, Д. Соловяненка, О. Онищенко, В. Горового, В. Попика, Т. Ярошенко, С. Абрама, Дж. Мейнеса, К. Шнайдер, К. Єфімової, А. Пурніка та ін.

Новітнім засобом популяризації інформації стають соціальні мережі. Найвідоміші з них: соціальна мережа Facebook, яка була заснована у 2004 р. Марком Цукербергом, та молодіжна соціальна мережа ВКонтакті (заснована російським програмістом Павлом Дуровим у 2006 р.). Дані соціальні мережі мають посилання на матеріали засобів масової інформації, тим

самим маючи на меті привернути увагу молодих людей, які проводять в Інтернет-мережі значну частину часу.

У 2013 р. науковою бібліотекою ТДАТУ були створені власна сторінка в соціальній мережі ВКонтакті під назвою «Научная библиотеки ТДАТУ» (<https://vk.com/club50577714>), а також Блог наукової бібліотеки (<http://libtsaa.blogspot.com/>), який розміщується на блогхостингу компанії «Google» - Blogspot.com. У 2014 р. була створена аналогічна сторінка наукової бібліотеки під назвою BiblTSATU у соціальній мережі Facebook. Робота у цьому напрямі дала змогу збільшити відвідування головного сайту наукової бібліотеки (<http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka>) на 20 %. Дані сторінки в соціальних мережах стають відчутною підтримкою основного офіційного сайту наукової бібліотеки ТДАТУ. Вони перенаправляють трафік своїх користувачів на основний сайт, розміщуючи поряд з цікавою інформацією зі ЗМІ, матеріал запозичений на офіційному сайті бібліотеки.

Наприклад на сайті бібліотеки у розділі «Новини» висвітлюється певна подія: проведення презентації, відкриття виставки та ін. Далі ця інформація дублюється на сторінці в соціальній мережі: «Facebook», ВКонтакте» та на сторінці Блога. Новина у свою чергу має посилання на першоджерело (тобто на сайт наукової бібліотеки). Окрім інформації безпосередньо про роботу бібліотеки, на Web-представництвах висвітлюється контент про бібліотечні новинки, цікаву інформацію, новинки літератури та ін.

У 2016 році з метою популяризації послуг наукової бібліотеки, в соціальні мережі ВКонтакті було створено віртуальну довідкову службу «ТДАТУ наукова бібліотека – послуги Online» ([https://vk.com/bibliograf tsatu](https://vk.com/bibliograf_tsatu)). Web-сторінка пропонує наступні послуги:

- надання інформації про наявність книг в бібліотеці;
- складання списків літератури по заданій темі;
- підбір індексу УДК до наукової статті.

Крім того, фахівцями наукової бібліотеки надається інформація про конкретний факт або подію, інформація про ту чи іншу літературу.

Помилкою багатьох бібліотек є те, що створивши сторінку у соціальній мережі, вони, як правило, не підтримують її активності. А згодом, не дочекавшись напливу відвідувачів, покидають сторінку, не розміщуючи на ній інформацію. Саме від систематичного наповнення сторінки, підтримки її інформаційності, зворотного зв'язку з користувачами залежить її успішне функціонування.

Інфраструктура бібліотечного веб-середовища активно розвивається і стає однією з важливих складових сучасного інформаційно-комунікативного простору. Створюючи власний веб-сайт бібліотека реалізує одне із завдань автоматизації – об'єднання традиційного книжкового змісту бібліотечної діяльності і високий ступінь володіння сучасними програмними засобами та технологіями.

Свою роботу у веб-просторі наукова бібліотека ТДАТУ розпочала з 2009 року. На сервері університету була створена веб-сторінка, яка розміщала основну інформацію про сайт бібліотеки. Згодом, з придбанням інформаційно-бібліотечної програми «ІРБІС-64» бібліотека отримала можливість створення свого окремого сайту. Перший варіант був створений студентом 3 курсу факультету ІКТ і розпочав свою роботу в 2011 році. Структура сайту складалася всього з 8 розділів, а сама веб-сторінка розміщувалась на сервері університету. В процесі наповнення інформацією виникати труднощі з прикріпленням документів, презентацій з його наповненням та редагуванням. В зв'язку з цим було прийнято рішення про удосконалення сайту, розширення його структури, збільшення дискового простору, розробки нового дизайну.

Новий сайт був створений у 2012 р. інженером відділу Інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення. Розміщувався він на платформі CMS Joomla 1.6. (система управління сайтом). Ця платформа мала багато модулів: форуми, контакти, форми реєстрації, форми пошуку, системи обміном

інформацією між користувачами та інші компоненти, які перетворюють сайт із засобу інформації в засіб комунікації. Програмне та технічне забезпечення веб-сайту базувалося на новітніх інформаційних технологіях, які дали змогу користувачеві мати зручний інтерфейс і простоту навігації по його рубриках і сторінках. Сайт функціонував досить тривалий час будучи достатньо інформативним та зручним у використанні.

У зв'язку з необхідністю перенесення веб-ресурсів університету на нове доменне ім'я edu.ua, бібліотека була змушена створити новий інформаційний сайт. Новий ресурс створений на основному сайті університету у розділі «НАВЧАННЯ» (<http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/>) – «НАУКОВА БІБЛІОТЕКА».

В структуру нового сайту входять такі інформаційно-ресурсні компоненти:

- Про бібліотеку - включає категорії:
 - ✓ Керівники підрозділів;
 - ✓ Контакти;
 - ✓ Віртуальна подорож;
- Новини – розділ висвітлює події, які відбулися в бібліотеці (стендові акції, тематичні та книжкові виставки, масові заходи, науково-методичну діяльність наукової бібліотеки та ін.)
- Ресурси бібліотеки - включає категорії:
 - ✓ Бібліографічні покажчики
 - ✓ Нові надходження
 - ✓ Періодичні видання
 - ✓ Віртуальні виставки
- Електронні ресурси - включає категорії:
 - ✓ Електронний каталог
 - ✓ Електронна бібліотека
 - ✓ Репозитарій
 - ✓ ЕДД
 - ✓ НМКД
 - ✓ Віртуальна довідка
 - ✓ Тестові доступи

- Науковцям - включає категорії:
 - ✓ Наказ про обов'язковість правильного афілювання наукових публікацій
 - ✓ Навігатор змісту фахових видань
 - ✓ Перелік наукових фахових видань України
 - ✓ Корисна інформація для науковців
 - ✓ Заявка на придбання літератури
- Науково методична робота - включає категорії:
 - ✓ Бібліотечному фахівцю
 - ✓ Методичне об'єднання
 - ✓ Публікації бібліотеки
- Діяльність бібліотеки - включає категорії:
 - ✓ Звіти наукової бібліотеки ТДАТУ
 - ✓ Просвітницько-виховна діяльність
 - ✓ Проекти
 - ✓ Віртуальні виставки

На головній сторінці сайту розміщено банери таких електронних ресурсів:

- Українська бібліотечна асоціація
- Український індекс наукового цитування
- Навчально-інформаційний портал ТДАТУ
- Пошукова система Google Академія
- Електронна бібліотека України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН
- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
- Вікіпедія: вільна енциклопедія
- ScienceDirect is Elsevier's leading information solution for researchers
- ТДАТУ наукова бібліотека – послуги онлайн
- Бібліометрика української науки

Структура і наповнення сайту базується на основі вивчення запитів користувачів. Сайт наукової бібліотеки розміщує Навчально-методичні комплекси дисциплін які надають можливість користуватися навчальними ресурсами навіть коли

бібліотека не працює. Окрім цього на сайті розміщене посилання на Інституційний Репозитарій університету, який включає в себе наукові публікації, науково-методичні та навчальні матеріали створені науковим співробітниками університету. Електронна бібліотека надає можливість завантажити навчальні інформаційні ресурси, але тільки за умовою авторизації користувача. Ефективність обслуговування користувачів через мережу Інтернет показують статистичні дані: пошукові реферали, карта відвідувань, статистика переглядів, останні пошукові слова, браузері та ін.

Отже слід зробити висновки, що створення соціальних мереж, їх використання стало підґрунтям для формування бібліотечних послуг, на підставі розвитку яких можна говорити про формування інтегрованих бібліотечних ресурсів. Web-ресурси бібліотеки дають змогу представляти інформаційні продукти та послуги в мережі Інтернет, стають популярним інструментом поширення інформації з питань бібліотекознавства, сприяють розвитку інформаційно-бібліотечних технологій, виступають чинником стимулювання розвитку бібліотечної сфери та налагодження якісно нової комунікації з користувачами.

Список використаних джерел

1. **Артемов Ю.** Роль і місце веб-порталу в діяльності наукової бібліотеки / Ю. Артемов, О. Непляха, Ж. Левченко// Бібліотечний форум України. - 2006. - № 2. - С.19-21
2. **Вітушко А.** Діяльність бібліотек у соціальних мережах: проблеми інформаційної безпеки / Антон Вітушко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 35. – С. 213–220.
3. **Головаха С.** Наукова бібліотека в соціальних мережах / Сергій Головаха // Бібл. вісн. – 2013. – № 1. –С. 29–32.
4. **Ермаков А.,** Скорнякова Р. Вторая жизнь библиотек [Электронный ресурс] / А. Ермаков, Р. Скорнякова. – Режим доступа: <http://www.osp.ru/os/2011/02/13007694/>
5. **Кириллова А. В.** Маркетинговые коммуникации для библиотеки: информационная культура и разрушение стереотипов [Электронный ресурс] / А. Кириллова. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/23373>
6. **Мар'їна О.** Бібліотеки та соціальні медіа: технології взаємодії / Олена Мар'їна // Вісн. Кн. палати. –2012. – № 8. – С. 1–3.
7. **Присяжна Л.** Роль сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій у контексті розвитку бібліотек / Лілія Присяжна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 30. – С. 228–236.
8. **Пурник А.** От библиотеки к библиотеке 2.0: новые методики построения системы / А. Пурник // Библиотечное дело. – 2011. – № 6. – С. 6–9.
9. **Степанов В.К.** Библиотека и цифровые коммуникации: угроза существованию или новые возможности? [Электронный ресурс] / В. Степанов. – Режим доступа: http://www.vadimstepanov.ru/f_texts/minsk_01.htm

Інституційний Репозитарій ТДАТУ як інформаційна система відкритого доступу до наукових публікацій

Журавська А. Г.,
*зав. відділом інформаційних технологій
та комп'ютерного забезпечення*

Відкритий і оперативний доступ до наукової інформації є важливою умовою проведення досліджень, стимулювання інновацій, спрямованих на розповсюдження знань.

Сучасні інформаційні технології стають ефективним засобом переведення паперових документів в електронну форму та дозволяють формувати принципово нові інформаційні ресурси, до яких у тому числі належать Інституційні Репозитарії (ІР) ВНЗ – електронні архіви відкритого доступу.[2]

Метою їх створення є:

- Надання відкритого доступу до публікацій науковців
- Збільшення рейтингу ВНЗ
- Поширення наукових матеріалів у науково-освітньому просторі
- Накопичення та зберігання е-документів наукового, навчального характеру

Електронні архіви служать реальними показниками якості університетів та демонструють наукову, соціальну та економічну значущість дослідницьких робіт і, таким чином, визначають науковий статус та суспільне значення вищого учбового закладу.[3]

З метою поширення інформації щодо розвитку науки і освіти ТДАТУ, наукова бібліотека активно взялася за організацію роботи зі створення власного Інституційного Репозитарію університету.

Робота над створенням відкритого архіву ТДАТУ ElarTSATU розпочалась у 2015 році. Ініціатором проекту виступила Наукова бібліотека ТДАТУ та отримала односторонню підтримку Вченої Ради університету. У травні 2015 року було

розроблено та затверджено «Положення про Інституційний Репозитарій ТДАТУ», в якому прописані загальні питання, призначення, склад і структура, основи організації та управління електронним архівом.

Основне призначення Інституційного Репозитарію ТДАТУ (ElarTSATU) – накопичення, систематизація та зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університетської спільноти, надання відкритого доступу до них засобами Інтернет-технологій, розповсюдження цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього суспільства.

Для створення електронного архіву була організована робоча група у склад якої увійшли директор НБ, начальник Центру інформаційних технологій, координатори (представники) від факультетів - заступники деканів з наукової роботи, провідні фахівці наукової бібліотеки та інженер НБ.

Робоча група вирішувала наступні питання:

- структура Репозитарію;
- критерії відбору документів, їх види та формат;
- процес прийняття документів;
- технічне і програмне забезпечення;
- управління електронним архівом та ін.

В якості платформи електронного сховища була обрана версія програмного продукту DSpace 5.3. Було вирішено розмістити Репозитарій на сервері наукової бібліотеки та присвоїти архіву єдине доменне ім'я - **tsatu.edu.ua** (<http://elar.tsatu.edu.ua/>).

На сьогоднішній день в структуру Репозитарію входять 14 колекцій та 37 спільнот:

- Історія Університету - «Alma Mater»;
- Наукова бібліотека;
- Інститут післядипломної освіти та порадиництва;
- Всі науково-дослідні інститути;
- Всі факультети, які включають в себе всі кафедри;
- Навчально-науковий інститут заочної та дистанційної освіти;

Крім того, до Репозитарію входять відокремлені структурні підрозділи ТДАТУ (коледжі):

- Мелітопольський коледж ТДАТУ;
- Бердянський коледж ТДАТУ;
- Василівський коледж ТДАТУ;
- Ногайський коледж ТДАТУ;
- Новокаховський коледж ТДАТУ;
- Оріхівський коледж ТДАТУ.

Доступ до Репозитарію можливий через сайт наукової бібліотеки, що, зокрема, важливо для співробітників віддалених кафедр та студентів.

Отже, серед переваг Репозитарію для науковців, можна назвати можливість ознайомити світову спільноту з результатами власних досліджень, а для студентів – отримати вільний доступ до наукових та навчально-методичних матеріалів.

У вересні 2016 р. Інституційний Репозитарій отримав Міжнародний стандартний серійний номер (ISSN 2524-0714), який надає Репозитарію статус офіційного електронного видання. У цьому ж році електронний архів було зареєстровано у світових директоріях відкритого доступу OpenDOAR та ROAR.

У рамках Тижня **Відкритого доступу до знань наукова бібліотека** стала активним учасником руху **Open Access** та створила профіль **НБ** на сайті **Open International Access Week**, тим самим надала спільноті доступ до Інституційного Репозитарію ТДАТУ та Електронного каталогу бібліотеки.

У лютому 2016 року **НБ ТДАТУ** зареєструвала свої електронні ресурси (Інституційний Репозитарій, Електронний каталог) на корпоративному інформаційному порталі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – «Наука України: доступ до знань».

Як вже зазначалося раніше, електронний архів функціонує з травня 2015 р., але офіційна презентація ресурсу серед співробітників університету відбулася у вересні. Електронний архів є новим е-ресурсом для науковців нашого університету, саме тому з метою популяризації Інституційного Репозитарію,

наукова бібліотека провела цикл семінарів для викладачів «ElarTSATU - Електронний інституційний Репозитарій ТДАТУ».

Фахівцями відділу Інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення ведеться робота з наповнення відкритого архіву. За мірою надходження надаються консультації викладачам особисто, по e-mail та за телефоном. Подальше сприяння популяризації архіву, його наповнення, моніторинг та статистичний аналіз використання і сьогодні залишаються одним з головних завдань. На прохання авторів-викладачів, архівування публікацій в Репозитарій здійснюється бібліотекарем-депозитором. Адміністратор електронного архіву перевіряє матеріали на релевантність та поповнює Репозитарій документами. Для отримання можливості самоархівування автор повинен зареєструватися та отримати права користувача-депозитора у адміністратора ElarTSATU.

Репозитарій надає доступ до всіх матеріалів без виключення. На 1 листопада 2016 р. розміщено 960 публікацій співробітників кафедр та інших структурних підрозділів університету. Майже всі матеріали є частиною Електронної бібліотеки. Це статті та доповіді, монографії, дисертації та автореферати дисертацій, навчально-методичні матеріали, бібліографічні покажчики тощо.

Регулярно система ранжує всі розміщені матеріали за кількістю завантажень файлів, створюючи тим самим рейтинг найбільш популярних матеріалів і, відповідно, найбільш затребуваних авторів. При цьому оцінюється кількість завантажень за весь час існування Репозитарію.

Інформація про ТОП-десятку публікацій розміщується на сайті бібліотеки, незмінно привертаючи увагу викладачів. Моніторинг дозволяє також провести аналіз активності співробітників університету щодо поповнення Репозитарію.

Важливим фактором є також включення публікацій іноземними мовами, що розширює аудиторію користувачів і забезпечує можливість доступу зарубіжних дослідників.

Згідно статистичних даних, на 1 листопада 2016 р. у Репозитарії ТДАТУ переглянуто понад 37 тис. публікацій.

Аналіз статистики здійснюється як за рахунок можливостей DSpace 5.3, так і за допомогою налаштованого сервісу Google Analytics.

Для вдосконалення роботи електронного архіву фахівці наукової бібліотеки систематично вивчають досвід колег, переглядають публікації у фахових виданнях.

На засідання Методичної Ради був створений та затверджений «План розвитку Інституційного Репозитарію ТДАТУ на 2016-2017 рр.», в якому прописані всі напрямки роботи для повноцінної роботи електронного архіву, його популяризації в університеті та науково-освітньому просторі.

Основними перспективами розвитку Інституційного Репозитарію є:

- Активне наповнення відкритого архіву публікаціями викладачів
- Реєстрація в пошуковій системі BASE
- Реєстрація у міжнародних директоріях
- Очолення провідних місць у міжнародному рейтингу університетів Webometrics Ranking of World's Universities

Слід зазначити, що Репозитарій ТДАТУ виконує стратегічно важливі для університету функції, серед яких:

- інтеграція наукових публікацій у світовий науковий простір;
- визначення якості проведених наукових досліджень;
- сприяння науково-дослідницькому процесу;
- сприяння зростанню популярності університету шляхом представлення його наукової продукції у глобальній мережі;
- збільшення цитованості наукових публікацій працівників ТДАТУ шляхом забезпечення вільного доступу до них за допомогою Інтернету.

Таким чином, створення Інституційного Репозитарію університету та його формування працями науковців, викладачів та співробітників вищого навчального закладу переходить на якісно новий рівень, коли обмежений доступ через електронний каталог змінюється на вільний доступ через Інтернет.

Список використаних джерел

1. **Бакуменко Л.** Корпоративні інституціональні репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів : відкритий доступ до наукових публікацій / Л. Бакуменко // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 10. – С. 18–21.
2. **Захарова Г. М.** Открытый доступ в действии : репозиторий вуза / Г. М. Захарова, И. С. Солдатенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2010&num=5&art=5>. – Загл. с экрана.
3. **Назаровец, С.А.** Поддержка открытого доступа к библиотековедческим Интернет-ресурсам в Украине: декларации и реальность[Текст] / С.А. Назаровец // Научные и технические библиотеки. - 2013. - № 9. - С.21 - 28.
4. **Road – Directory** of open access scholarly resources [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://road.issn.org/issn/2524-0714-elektronnij-institucijnij-repozitarij-tavrijs-kogo-der-avnogo-agrotehnologi-nogo-universitetu#.WDQ0m9KLSUk> . - Назва з титул. екрана.
5. **Open Access** International Week [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.openaccessweek.org/profile/NaukovabibliotekaTDATU> . - Назва з титул. екрана.
6. **The Directory** of Open Access Repositories – OpenDOAR [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.opendoar.org>. - Назва з титул. екрана.

Культурно-просвітницька та виховна діяльність бібліотек коледжів ЗТО СГБ: калейдоскоп досвіду

Почення О. В.,

зав. сектором науково-методичної роботи

Зміни, що відбуваються в соціально-політичній та економічній сферах нашого суспільства, викликали необхідність здійснення освітніх реформ. В рамках таких реформ необхідний пошук нових підходів до організації культурно-виховної роботи зі студентською молоддю в бібліотеках ВНЗ, які є невід'ємною частиною освітнього середовища і, відповідно, елементом системи освіти.

Бібліотека, як одне з структурних підрозділів навчального закладу, завжди виконувала і продовжує виконувати не тільки освітню, але й виховну функцію. Найбільш повно реалізувати виховну функцію дозволяє масова робота, оскільки саме така діяльність бібліотек вищих навчальних закладів завжди повною мірою співвідноситься з загальнолюдськими цінностями, в першу чергу культурно-історичними, естетичними, духовними.

Головна мета бібліотеки – виховання молоді, залучення її до участі в сучасному житті країни, прищеплення любові до рідної землі, до рідної мови.

Форми роботи бібліотек коледжів ЗТО СГБ різноманітні - це гучні читання, віртуальні екскурсії, фотовиставки, інтерактивні виставки, тематичні вечори, Дні відкритих дверей, усні журнали, театралізовані вистави, бесіди, зустрічі з цікавими людьми, Дні Пам'яті, літературно-музичні композиції, уроки мужності, уроки патріотизму, засідання клубів, конкурси, фестивалі і форуми, науково-практичні та читацькі конференції.

Використання мультимедійних ресурсів значною мірою покращило культурно-просвітницьку роботу. Перегляд фільмів, приурочених до свят, знаменних дат, присвячених життю та творчості видатних людей; презентації; використання звукових фонограм, художніх репродукцій, фотографій дозволяє

урізноманітнити виховні заходи, зробити їх більш насиченими, цікавими та пізнавальними.

Бібліотеки коледжів беруть активну участь у виховному процесі, проводячи багато різних просвітницьких заходів, які сприяють формуванню у молоді позитивного ставлення до національних та загальнолюдських цінностей.

Незмінними, в роботі бібліотек об'єднання, залишаються такі форми як книжкові виставки, які викликають бажання розмірковувати, сперечатись, допомагати користувачам набувати різнобічних знань, систематизувати їх, а також підвищувати читацьку активність. Книжкові виставки в бібліотеках - завжди подія.

Велике значення бібліотекарі **Ногайського коледжу** надають назвам книжкових виставок, їх оформленню. Протягом року студенти мають змогу ознайомитися з матеріалами постійно діючих виставок: *«Не журись славно Україно, маєш добрий рід»*; *«Було колись в Країні»*; *«Є така держава Україна»*; *«Українські народини»*; *«Як я люблю тебе, мій рідний краю»*; *«Джерела, що наповнюють життя»*, а також стенду *«Письменники – ювіляри»*.

Протягом 2016 року фахівцями бібліотеки підготовлено виставки: *«...Пам'ять жертвам Голокосту»*; *«Біль і крик душі під знаком Чорнобиля»*; *«Голодомор 1932-1933 рр. ...Україна пам'ятає»* та ін.

Бібліотекарі **Василівського коледжу** пропонують студентам як традиційні, так і інноваційні виставки: виставки-словники, віртуальні-виставки, огляди-діалоги. Вихованню у студентів національно-патріотичних почуттів були присвячені: постійно діюча книжкова виставка *«Цій місяць в історії»*; тематичні виставки: *«Тарасові слова – то правда жива»* (виставка «Кобзарів» різних років видання); *«Що ти знаєш про рідний край?»*; *«Шляхом Української державності»*, *«Україно, мій коханий краю!»*, *«Видатні українці»*. Серед усіх, слід виділити книжкову виставку з бібліографічним оглядом

літератури до Дня Пам'яті жертв голодомору та політичних репресій *«Не згасне свічка пам'яті»*.

Не залишились поза увагою підготовлені бібліотекою у 2016 році наступні виставки: *«У пам'ять про скорботний 33-й»*; *«М. Грушевський – історик і будівельник нації»*; *«Видатні особистості України»* та ін.

Велике значення фахівці **Мелітопольського коледжу** ТДАТУ надають виставкам, як найбільш оперативним формам інформування студентської молоді з національно-патріотичного виховання. Бібліотекарями коледжу було підготовлено виставки: *«Україна - суверенна, демократична держава»*, *«Батьківщину мати вмій захищати»*, *«Шевченко та Запорізький край»*, *«Соборна та вільна Україна»*.

До уваги студентів - книжкові виставки літератури, присвячені різним подіям суспільного та громадського життя нашої країни. Протягом 2016 року бібліотекою коледжу було підготовлено наступні виставки: *«Могутнє слово Каменяра»* (до 160-річчя народження І. Франка); *«Михайло Грушевський - засновник відродження Української Держави»*; *«Їм у віках судилося безсмертя»*; *«Обереги землі Української»*; *«Запалимо свічку пам'яті»*; *«Народжені в Україні»*; *«Хто він, герой сучасної України»*; *«Сім чудес України»*; *«Вишиванка – молитва без слів»*.

Бібліотекарями **Бердянського коледжу** оформлено ряд виставок, присвячених знаменним датам та ювілеям українських письменників: *«Я син свого народу»* (до 80-річчя від дня народження Василя Симоненка), *«Неперевершений пересмішник»* (до 125-річчя від дня народження Остапа Вишні), *«Як гул століть, як шум віків, як бурі подих-рідна мова»*, *«Співець боротьби і любові»* (до 85-річчя від дня народження Д. В. Павличка), *«Поет гармонії й краси»* (до 105-річчя від дня народження Б. І. Антоновича), *«Шляхами козацької слави»*; *«Мово моя українська, мово моя материнська...»* (9 листопада – День української писемності та мови). У 2016 році студенти коледжу мали змогу ознайомитися з матеріалами виставок:

«Закон і ти» (до Дня Конституції в Україні); «Історичні етапи української незалежності» (до 25-річчя Незалежності України); «Лиш в праці варто і для праці жити» (до 160-річчя з дня народження І. Франка) та інші.

Відрізняються різноманітністю книжкові виставки та перегляди підготовлені бібліотекарями **Оріхівського коледжу** ТДАТУ. На абонементі студенти коледжу мали змогу ознайомитися з літературними виданнями, представленими на міні-галереї «Письменники – ювіляри року»: «Золота творча спадщина Кобзаря»; «Гоголь і час»; «Дмитро Павличко – поет сучасності»; «Поет світового кіно» (до 120-річчя О.П. Довженка), «Берегиня української поезії» (до 85-річчя Л. Костенко) та ін..

Цікавими є і перегляди літератури: «Прости нас, пам'яте, прости» (до Дня пам'яті жертв Голодомору); «Шляхами козацької слави»; «За Україну, за її волю» (пам'яті героїв Крут); «Перегук сердець» (минуле і сучасне Оріхова); «Страшний біль і страшна правда» (Голодомор в Україні 1932-1933 рр.) та ін..

У 2016 році в бібліотеці було оформлено такі книжкові виставки: «Оріхів – місто серця мого» (до Дня міста); «Завітайте у мудрість віків» (до Всеукраїнського дня бібліотек); «Ми – українці, козацького роду нащадки»; «Молодь і сучасне суспільство» (до тижня права в Україні). Стендова виставка організована в фойє коледжу «Голодомор 1932-1933 років» - геноцид українського народу.

Національне виховання – це виховання молоді на культурно-історичному досвіді нашого народу, його традиціях, звичаях й обрядах, багатовіковій мудрості, духовності.

Одним із пріоритетних напрямків роботи бібліотек є краєзнавство і народознавство. Бібліотека повинна не тільки збирати, організовувати, але і зберегти краєзнавчу фундацію для подальших поколінь.

Краєзнавчі картотеки виділені в бібліотеках **Оріхівського, Бердянського коледжів**. Продовжується поповнення матеріалами розділів краєзнавчої картотеки в бібліотеці **Василівського коледжу**. Для задоволення потреб користувачів з

краєзнавства у **Ногайському коледжі** ведуться та поповнюються тематичні папки, зокрема: *«Поети Запорізького краю»*; *«Історія Запорізьких степів»*, *«Народознавство»*, *«Краєзнавство»*.

Різноманітні тематика і форми, проведених в бібліотеках коледжів ТДАТУ заходів щодо краєзнавства. Це і постійно діючі книжкові виставки, що оновлюються по мірі надходження нової літератури; тематичні вечори, обговорення книг, краєзнавчі читання й уроки; театралізовані вистави. Поширені ігрові форми заходів: конкурси на кращого знавця краю, вікторини, ігри - подорожі, «брейн - ринги» та ін. Назви заходів свідчать про любов до свого краю, до своєї Батьківщини.

При проведенні просвітницьких заходів з краєзнавства у **Ногайському коледжі** ТДАТУ, працівники бібліотеки намагались охопити теми, які цікаві читачам. Найбільш успішними на думку студентів коледжу були такі: екскурсія *«Історія та сучасність рідного краю»*; огляд *«Люби і знай козацький край»*; народознавчий альманах *«Хліб святий - дар Божий»*. Студентам подобаються народознавчі та краєзнавчі години: *«Великодні нариси»*; *«Зелені свята»*; *«Літні та осінні свята та обряди»*, поетичні години: *«Пісні та вірші рідного краю»*, *«І в читача буває бенефіс»*.

Бібліотекарі **Ногайського коледжу** знаходяться у тісному контакті з краєзнавчим музеєм м. Приморська і спільно організовують студентам екскурсії містом (до дня м. Приморськ).

Бібліотекарі **Василівського коледжу** приділяють багато уваги краєзнавчій роботі, розглядаючи її як важливий засіб збереження національної культурно-історичної спадщини. Співробітниками бібліотеки були організовані тематичні книжкові виставки з бібліографічними оглядами літератури: *«Що ти знаєш про рідний край?»*; *«Перлина України – історико - архітектурний музей-заповідник «Замок графа В. Попова»*; *«Дбайте про екологію рідного краю»*.

Працівники бібліотеки **Мелітопольського коледжу** ТДАТУ розробили цикл бесід серед яких, заслуговує на увагу, краєзнавча бесіда *«Пам'ятники Мелітополя»*.

Не залишаються осторонь краєзнавчих аспектів роботи і бібліотекарі **Бердянського коледжу**. Співробітниками бібліотеки підготовлено тематичні *виставки*: «*Від історії до сьогодення*» (до 90-річчя з дня заснування ВСП «Бердянський коледж ТДАТУ»); «*Мій вільний Бердянськ*» (до 71-ої річниці визволення м. Бердянська).

Цікавими для студентів були заходи з краєзнавства, підготовлені бібліотекарями **Оріхівського коледжу** ТДАТУ: огляди - «*Ніщо так не болить як Україна, ніщо так не пече як рідний край*», «*Літературні надбання наших земляків*», «*Поезія рідного краю*»; перегляди - «*Красень Оріхів – місто на Конці – в шатах зелених стоїть*».

Різні форми історико-краєзнавчого виховання виправдовують себе та є ефективним засобом громадянсько-патріотичного виховання.

Пріоритетним напрямом роботи бібліотек коледжів Запорізького територіального об'єднання є патріотичне виховання. Вихованню у студентів національно-патріотичних почуттів бібліотекарі коледжів присвятили цілу низку масових заходів.

Національно-патріотичне виховання молоді є головною складовою виховного процесу у **Василівському коледжі**. З метою виховання справжнього патріота України, вшановуючи пам'ять воїнів, загиблих під час АТО, привертаючи увагу студентської молоді до подій Майдану, бібліотекарі коледжу провели тематично-музичний вечір «*Солдат війни не вибирає*». На високій патріотичній ноті пройшов диспут «*Що означає бути патріотом?*», живий інтерес визвала дискусія «*Хто він герой сучасної України?*». Не менш цікавим для студентів був літературний форум «*Попіл Чорнобиля*» з розгорнутою виставкою-фотографією «*Чорнобиль – біль душі людської*». З задоволенням студенти і викладачі коледжу прийняли участь у родинному святі «*Від роду до роду*». Надзвичайно щемливо звучали слова пам'яті про воїнів АТО, що загинули, в бесіді «*Навічно з нами*» (2016 р.).

Бібліотека **Ногайського коледжу** є активним учасником навчально-виховного процесу, а пріоритетним напрямком виховних заходів було патріотичне виховання. Заходи з національно-патріотичного виховання, які проводять для студентської молоді бібліотекарі Ногайського коледжу, завжди відрізняються різноманітністю форм. Серед найбільш цікавих: просвітницька година *«Соборна мати - Україна - одна на всіх, як оберіг»*; бесіда - діалог *«Українська мова - фактор розвитку держави»*; бесіда - дайджест *«Державна символіка»*; літературно - музична композиція *«Війною опалені роки»*; година спілкування *«Зміни та доповнення Конституційного законодавства»*; урок пам'яті *«Бабин Яр: без права на забуття»*. Щорічно масові заходи доповнюються новими, що присвячені ювілейним та пам'ятним датам в історії України: *«Соборність України: від ідеї до сьогодення»*; *«Барви рідної мови»*; *«Голодний 1933 рік»* та ін.

На думку бібліотекарів **Бердянського коледжу**, виховання громадянина і патріота неможливе без глибокого пізнання духовного багатства свого народу і залучення до його культури. Усі заходи проходять з використанням сучасних мультимедійних засобів. Популярними серед студентства були бесіди: *«Народні символи України»*; *«Історія України у творчості українських письменників»*. Запам'ятались студентам і викладачам наступні заходи:

- урок-реквієм *«З Україною в серці»*, присвячений Дню захисника України 14 жовтня;
- виховна година *«Коледж-рідний наш дім»* та похід до музею коледжу;
- виховна година *«Духовна та зовнішня краса»*;

Стало доброю традицією - участь бібліотеки у благодійних акціях: *«Ліки замість квітів»* (1 вересня) - замість квітів студенти зібрали та передали ліки солдатам зони АТО; *«Пасхальний кошик для солдат»* - збір та передача консервації, писанок, солодошів, теплих речей воїнам зони АТО; *«Допоможемо солдатам української армії»* - збір макулатури для подальшої її реалізації, та перерахунок коштів для воїнів АТО; *«Вітання від Святого*

Миколая» - збір та передача вітальних листівок, ялинкових іграшок, цукерок, теплих речей воїнам зони АТО.

Не став винятком 2016 рік - бібліотекарі коледжу прийняли участь у наступних благодійних акціях: *«Солдатська масляна»*; *«Здай макулатуру-купи нову книгу»*; до *Всеукраїнського дня бібліотек* - передача книг до Першої в Запорізькій області національної громадської недержавної козацької історичної бібліотеки ім. князя Д.І. Вишневецького *«Байди»*. Заходом нового формату стало проведення флеш-мобу до Дня вишиванки 19 травня та участь у організації екскурсії до м. Дніпро.

Масова робота у бібліотеці **Оріхівського коледжу** проводиться згідно комплексного річного плану національного виховання студентів коледжу та плану роботи бібліотеки.

Всі масові заходи проводяться на професійному рівні із залученням викладачів, співробітників, студентів. Найбільш цікавою, на думку студентів, була літературно-музична композиція *«Тарас Шевченко – голос душі українського народу»*, гарним доповненням якої стала книжкова виставка *«Любий сину України, наш Тарасе дорогий»*, підготовлена бібліотекарями коледжу.

Важливу роль у національно-патріотичному вихованні студентів відіграють виховні заходи, розроблені працівниками бібліотеки **Мелітопольського коледжу**: виховні години: *«Його свята величина»* (Т. Г. Шевченко); *«Страта голодом»* (Голодомор); *«Зі сплаву мертвих і живих писалась перемога»* (Визволення України); *«Символіка України»*, *«Магія Великодня»*, *«Геройзм і мужність ідуть поруч»*. До 200-річчя Т. Г. Шевченка була проведена літературна година *«Великий Кобзар - гордість України»* та літературний вечір до 125-річчя з дня народження Остапа Вишні *«Веселий пересмішник»*. Разом з бібліотекою ім. М.Ю. Лермонтова бібліотекарі Мелітопольського коледжу провели святковий захід до дня Соборності та свободи України. Проведення даного масового заходу було висвітлено у ЗМІ.

Бібліотека – місце спілкування, місце дозвілля та відпочинку. Не втратили своєї актуальності такі традиційні

форми культурно-просвітницької роботи, як диспути, дискусії, літературно-музичні вечори.

Серед найбільш вдалих масових заходів 2016 року бібліотеки **Василівського коледжу** можна назвати літературно-музичний вечір «Твою красу я переллю в пісні». Це була розповідь про поезію, поетів та їхніх муз.

- «Все починається з любові...» (П'єр Абеляр та Елоїза)
- «Хто стрів її, той втішений сповна» (Данте Аліг'єрі і Беатріче Портінарі)
- «Я вами дихаю, для вас палаю» (Петрарка і його Лаура)
- «Жінки в долі Тараса Шевченка»
- «Се любов моя плаче так гірко...» (Іван Франко і його музи)
- «Без тебе немає мене» (Володимир Сосюра і його Марія)
- «На любові тримається світ».

Це - сторінки літературно-музичного вечора. На екрані змінювалися одним за одним портрети поетів, їхніх коханих жінок. Звучали пісні про кохання... До уваги слухачів була представлена книжкова виставка «Так ніхто не кохав...».

До 160-річчя від дня народження І. Франка бібліотекою разом зі студентами був підготовлений і проведений усний журнал «*Нам пора для України жити*». Збагнути велич таланту Івана Франка присутнім допомагав мультимедійний супровід. Студенти побачили на екрані портрети поета різних періодів його життя, світлина дитинства, шкільних та студентських років, останнього періоду життя письменника. Доповнювала усний журнал виставка літератури «Великий Каменярь».

Культура в сучасному світі - це духовний фундамент патріотизму та державності. Невід'ємною частиною культури є рідна мова і література, яка відображає моральні, естетичні і духовні цінності.

З метою відродження духовності, історичної пам'яті, просування української мови, бібліотекарі **Ногайського коледжу** ТДАТУ пропонували студентству наступні заходи:

- просвітницька година «*Соборність України: від ідеї до сьогодення*»;

- бесіда-дайджест *«Символіка малої Батьківщини»*;
- заочна подорож в історію *«Там, де звучить рідна мова, живе український народ»*;
- екскурсія *«Сторінки історії рідного краю»*;
- огляд *«Люби і знай козацький край»*.

Щорічно масові заходи доповнюються новими – присвяченими ювілейним та знаменним датам. У 2016 році, за участю бібліотекарів коледжу, було проведено відкритий захід з нагоди 160-річчя з дня народження І. Франка під назвою *«І. Франко – розум і серце нашого народу»* (2016 рік – Рік І. Франка в Україні).

Бібліотекарі **Оріхівського коледжу**, з нагоди відзначення 145-річниці з дня народження Лесі Українки, в актовому залі коледжу провели літературно-мистецьке свято *«Я буду скрізь сльози сміятись»*. Поповнюється матеріалами міні-галерея *«Письменники – ювіляри року»*: *«Чарівниця українського слова»* (до 145-річчя Л. Українки); *«Титан, геній і Каменярь»* (до 160-річчя з дня народження І. Франка); *«Художній світ Івана Драча»* (до 80-річчя з дня народження); *«Визначний новеліст»* (до 85-річчя Григіра Тютюнника).

Крім традиційних форм реалізації освітньої функції фахівцями бібліотек ведеться постійний пошук нових форм роботи.

Співробітники бібліотеки **Бердянського коледжу** пропонують студентству справжнє живе спілкування, залучають до діалогу, використовують інноваційні форми, нестандартний, креативний підхід. З задоволенням студенти і викладачі прийняли участь у грі – квесті - до Дня Соборності України 22 січня. Перевірити свої знання присутні мали змогу на брейн-ринзі *«Галопою по Європі»* (до Дня Європи в Україні) та відповівши на запитання у вікторині – грі *«Найкращий знавець української мови»*.

Просвітницькі заходи, які пропонують бібліотеки об'єднання, набувають нового значення, присутні на таких заходах перестають бути лише пасивними глядачами і перетворюються на активних учасників дійства.

Бібліотека завжди була і залишається місцем, яке уособлює культуру на будь-якому рівні, дає можливість прийти сюди не тільки зі своїми інформаційними запитами, але і з духовними потребами, потребами проведення дозвілля і спілкування.

Всі заходи, які проводять бібліотеки ЗТО СГБ, важливі і потрібні сьогодні як ніколи. Висвітлена інформація вкотре підтверджує вагоме значення та місце бібліотек у системі формування та виховання патріотичної свідомості молодого покоління, яке сьогодні наповнюється новим змістом.

Список використаних джерел

1. **Аналітичний огляд звітів бібліотек коледжів ЗТО СГБ** / уклад. О.В. Почепня; ТДАТУ; наук. бібліотека. – Мелітополь, 2015. – 20 с.
2016. – 20 с.
2017. - 20 с.
2. **Бех І.Д.** Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д. Бех, К.І. Чорна; Національна академія педагогічних наук України, інститут проблем виховання. – Київ, 2014. - 29 с.
3. **Грамм О.М.** Виховна функція бібліотеки ВНЗ / О. М. Грамм // Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій: мат. міжнар. наук.-практ. конф.; 24 - 25 жовтня 2013 р. / [редкол.: В.О. Ільганаєва та ін.]. – Д. : ДНУЗТ ім. В. Лазаряна, 2013. – С 31-34.
4. **Гук М.В.** Культурно-просветительные мероприятия: методика проведения и опыт библиотеки ННАУ / М. В. Гук // Бібліотека – фундамент освіти, Берегиня знань, осередок культури: До 95-ї річниці заснування Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 19 листопада 2015 року. – Миколаїв: НУК, 2015. – С 5-9.

5. **Звіт про роботу бібліотеки ВСП Бердянський коледж ТДАТУ** / Бердянський коледж ТДАТУ; бібліотека; уклад Я.М. Курбацька. – Бердянськ,
2015. – 8 с.
2016. – 8 с.
2017. - 9 с.
6. **Звіт про роботу бібліотеки ВСП Василівський коледж ТДАТУ** / Василівський коледж ТДАТУ; бібліотека; уклад Л.М. Нечай. – Василівка,
2015. – 27 с.
2016. – 25 с.
2017. - 26 с.
7. **Звіт про роботу бібліотеки ВСП Мелітопольський коледж ТДАТУ** / Мелітопольський коледж ТДАТУ; бібліотека; уклад. Г.М. Пецух. – Мелітополь,
2015. – 13 с.
2016. – 14 с.
2017. - 14 с.
8. **Звіт про роботу бібліотеки ВСП Ногайський коледж ТДАТУ** / Ногайський коледж ТДАТУ; бібліотека; уклад І.Ю. Табанова. – Приморськ,
2014. – 11 с.
2015. – 13 с.
2017. - 10 с.
9. **Звіт про роботу бібліотеки ВСП Оріхівський коледж ТДАТУ** / Оріхівський коледж ТДАТУ; бібліотека; уклад Н.П. Волкова. – Оріхів,
2015. – 6 с.
2016. – 5 с.
2017. - 5 с.
10. **Патріотичне виховання у бібліотеці як основа духовного розвитку дитини: до 70-річчя Перемоги у Другій світовій війні: огляд діяльності / Нац. б-ка України для дітей; авт.-уклад. Н.А. Хльобас. — Київ, 2015. — 40 с.**

Випуск бібліографічних показників серії «Золотий фонд наукової бібліотеки»: досвід роботи

Семенюк Н. М.,
завідувач відділу науково-бібліографічної роботи

Майже у кожній великій бібліотеці є зібрання рідкісних і цінних видань: книжкових пам'яток вітчизняної і світової культури. Такий фонд є гордістю кожної бібліотеки.

Фонди рідкісних видань бібліотеки представляють величезну історичну, духовну, культурну, наукову і матеріальну цінність.

Одним із головних завдань бібліотеки є максимальне розкриття найбагатшого книжкової спадщини попередніх поколінь. Дуже важливою є справа популяризації таких фондів.

Наукова бібліотека ТДАТУ розглядає свої фонди не тільки як специфічну частину культурної спадщини, але і як важливу, унікальну, постійно працюючу частина інформаційних ресурсів, до яких повинен забезпечуватися постійний доступ.

Всі книжкові пам'ятки, які зберігаються у фонді наукової бібліотеки ТДАТУ, відображено у довідково-бібліографічному апараті. За теперішніх умов не лише картковому каталозі, а й в електронному. З 2009 р. здійснюється введення рідкісних книг в електронний каталог БД «Рідкісні і цінні видання». Обліковий запис в ЕК містить основні дані про документ (автор, заголовок, вихідні дані та ін.).

Популяризація рідкісного та цінного фонду нашої бібліотеки відбувається шляхом організації книжкових виставок саме цих видань, представлення окремих екземплярів на різних тематичних виставках. При проведенні екскурсій ми обов'язково демонструємо наші рідкісні видання присутнім. Навіть щогорічний студентський квест мав одне із завдань, пов'язане із Фондом рідкісних та цінних книг наукової бібліотеки.

У 2012 році, до ювілею наукової бібліотеки, була презентована книга **«Від минулого до майбутнього: нарис з історії та сьогодення наукової бібліотеки Таврійського ДАТУ**

(1932-2012)». Автор, директор наукової бібліотеки О. М. Білоцька прослідкувала історію створення Фонду рідкісних та цінних книг та її зачинателів. В тому ж таки році була презентована брошура «**Золотий фонд бібліотеки**», де були оглядово представлені окремі видання Фонду.

Тож підґрунтя було підготовлене, і ідея створення бібліографічного покажчика рідкісних і цінних видань з'явилась не на порожньому місці. Ми розуміли, що це буде не одноразова акція. Якщо представляти Фонд у вигляді бібліографічних видань, то це повинна бути серія з окремими тематичними випусками.

Так, в рамках проекту «Цінні та рідкісні видання у фондах бібліотеки», для популяризації фонду Рідкої книги у 2014 році наукова бібліотека започаткувала серію бібліографічних покажчиків «Золотий фонд наукової бібліотеки».

Випуск покажчиків серії - спільна робота співробітників відділів формування та наукової обробки документів (зав. відділом Прусенко О. М. та бібліотекаря І категорії Ситько І. Б.) та науково-бібліографічної роботи (зав. відділом Семенюк Н. М.).

На методичній раді був представлений і затверджений перспективний план, періодичність виходу та художнє оформлення випусків покажчика.

Покажчик виходить один раз на рік. З 2014 року вийшло три випуски: **Вип. 1: Книги та репринтні відтворення книг, які видані до 1917 року** (2014 р.); На територіях колишніх радянських республік попит на репринтні видання спалахнув у 1990-ті рр., під час послаблення і скасування радянської цензури. Комуністичні настанови та ідеологічні обмеження, що жорстко утримували радянське мистецтво і поліграфію, не дозволяли оприлюднювати велику кількість видань доби Російської імперії. Несхвально ставилися в СРСР і до видань вимушених україномовних і російськомовних емігрантів-літераторів, що продовжили літературну діяльність за кордоном. Репринтні видання дозволили перевидати як друковані твори доби царату, так і твори емігрантського періоду Володимира Винниченка,

Буніна Івана Олексійовича, письменниці Теффі, книги так званих «буржуазних» економістів, істориків, політологів тощо.

Вип. 2: Книги, видані в 1941 – 1945 роках (2015 р.);
2015 - Рік святкування Перемоги над нацизмом, тому вибір теми показчика – очікуваний.

Далі тематичні показчики за профілем університету.

Вип. 3: Рідкісні і цінні видання сільськогосподарської тематики (2016 р.).

На черзі - випуск 4: Технічна література (2017 р.). В продовження серії випуск, який представить художню літературу та видання з мистецтва. Можливо це будуть два окремі випуски: все буде залежить від кількості представлених матеріалів. А ще маємо бажання, зробити красназавчий аспект Фонду рідкісних і цінних видань.

Всі випуски мають єдине оформлення. Сам випуск складається з передмови та переліку видань в алфавітному порядку авторів і назв.

Процес створення, вірніше укладання самого переліку видань, що увійшли до показчика, сьогодні виконується за допомогою автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи «ІРБІС». Всі бібліографічні позиції подані відповідно до сучасних правил бібліографічного опису. Бібліографічний опис робиться мовою оригіналу та відповідає **ДСТУ ГОСТ 7.1:2006** «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання». Скорочення слів виконано відповідно **ДСТУ 3582-2013** «Бібліографічний опис і скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила» та **ГОСТу 7.12-93** «Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила».

Доречи, є варіант першого випуску, з хронологічно упорядкованим списком джерел. Але при такому групуванні не має цілісної картини багатотомного видання.

Окремо хочу сказати про Передмову. Але не про ту її частину, де укладачі повідомляють користувача про те, що слід мати на увазі, читаючи чи продивляючись видання. В бібліографічних показчиках нашої серії – це своєрідний

невеличкий екскурс в період історії, що хронологічно охоплює даний випуск, та роль і місце книги в суспільстві на даному етапі.

Кількісне наповнення показників різне:

Вип. 1: Книги та репринтні відтворення книг, які видані до 1917 року. - 2014. – 28 с. – **53 назви**;

Вип. 2: Книги, видані в 1941 – 1945 роках. - 2015. – 28 с. – **65 назв**;

Вип. 3: Рідкісні і цінні видання сільськогосподарської тематики. - 2016. – 32 с. – **124 назви**.

Всі показники мають друковану і електронну версії і представлені на сайті наукової бібліотеки.

На завершення ще раз зазначу, що формування і популяризація Фонду рідкісної і цінної книги має важливе значення для історії і вищого навчального закладу, і бібліотеки, і тих наук, які викладалися і викладаються в Таврійському державному агротехнологічному університеті. Читачі знаходять тут рідкісний матеріал для написання виступів на різні наукові конференції, дипломні роботи, кандидатські дисертації, тощо.

Сучасні тенденції у співпраці наукової бібліотеки і науковців

Семенюк Н. М.,

завідувач відділу науково-бібліографічної роботи

Перебудова в суспільстві та реформування освіти потребує інших підходів до організації діяльності бібліотек ВНЗ, спрямовує її на вибір нових форм і методів саморозвитку бібліотечної діяльності та професійного самовдосконалення її фахівців.

Усе більше зростає роль бібліотеки як помічника в науковій комунікації. Наукова бібліотека ТДАТУ є науково-інформаційним підрозділом університету. Один із напрямів її роботи – регулярне доведення інформації до науковців про нові надходження, наявність навчальної літератури з дисциплін у фондах бібліотеки, розкриття наукових електронних інформаційних ресурсів.

В реальній інформаційній підтримці бібліотеки мають потребу аспіранти, докторанти, викладачі-науковці [1]. Для покращення обслуговування, якісного інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу та наукової діяльності університету налагоджена тісна співпраця та встановлені ділові стосунки між бібліотекою та викладачами університету.

З метою підвищення рівня інформаційного забезпечення навчального процесу і наукової діяльності, а також ефективного використання фонду, бібліотекою проводяться традиційні інформаційно-ділові заходи: Дні інформації, Дні кафедри, Тиждень фахової періодики. Такі заходи дають позитивні практичні результати:

- допомагають наочно інформувати викладачів та студентів про літературу та можливості бібліотеки;
- рекламують діяльність бібліотеки;
- привертають увагу користувачів до ролі бібліотеки в інформаційному просторі

Загальновідомо, що багато питань можна розв'язати, звернувшись до послуг бібліотеки. Тому не випадково проведення Днів кафедри стало традиційною формою співпраці бібліотеки з кафедрами.

Цей класичний інформаційно-діловий захід має стандартний набір питань: книгозабезпеченість навчальних дисциплін кафедри, виявлення та бібліографування наукових публікацій викладачів, презентація нових послуг, виставкова частина:

Але і традиційні заходи необхідно осучаснювати новими формами. Було вирішено проекспериментувати і представити на одному з Днів кафедри традиційну інформацію в новому візуальному форматі. Так з'явилася *«Медіа-довідка»* про науковий доробок викладачів. Інформація була представлена у вигляді географії публікацій, статистики публікацій кафедри, презентації наукових та науково-практичних видань, де друкуються статті науковців.

До ювілею кафедри Сільськогосподарських машин, бібліографи підготували *Історико-бібліографічну медіа-довідку*, де представили географію захистів дисертацій науковців кафедри, цікаві факти про кількість написаних і виданих підручників, публікації кафедри в закордонних наукових виданнях.

Ще одним ноу-хау цього ділового заходу став *прес-кліппінг* – презентація публікацій про кафедру та її науковців в періодичних виданнях України та в періодичних виданнях тодішнього СРСР.

Всі виступи на Днях кафедри супроводжуються презентаціями.

Інформаційне забезпечення викладачів та науковців здійснюється за традиційними схемами ВРІ (вибіркового розповсюдження інформації) та ДОК (диференційованого обслуговування керівників). Бібліотека веде активну роботу з інформаційного забезпечення таких груп користувачів.

Кількість наших абонентів ВРІ - 12. Деякі з них являються нашими абонентами вже багато років, інші тільки починають

користуються нашими послугами. До початківців належать аспіранти. Для них був прочитаний спеціальний курс «Методика роботи з науковою літературою», проведені практичні заняття з пошуку наукової інформації в повнотекстових вітчизняних та закордонних базах даних та експрес-тренінги з патентного пошуку.

Аспірантам був презентований дистанційний сервіс «Навігатор змісту фахових видань». Це один з бібліотечних сервісів, який розташований на сайті наукової бібліотеки і інформує користувачів про зміст періодичних видань, які отримує бібліотека.

Наукова бібліотека ТДАТУ приділяє велику увагу перспективам свого розвитку, використовуючи для досягнення поставлених цілей всі наявні в її розпорядженні можливості. Одним з найбільш ефективних інструментів у цьому процесі є проектна діяльність.

Серед найбільш вдалих проектів, які розроблені та реалізуються в останні роки в науковій бібліотеці ТДАТУ можна відмітити наступні:

- ✓ **культурологічні:** «З Україною в серці», «Навчись легко вчитись», «Обличчя епохи: видатні особистості», «Рідкісні та цінні видання у фондах НБ» ;

А також великий проект під загальною назвою

- ✓ **ТДАТУ в віртуальному науково-інформаційному просторі .**

Метою проекту *«ТДАТУ у віртуальному науково-інформаційному просторі»* є поширення інформації щодо розвитку науки в університеті, про сам навчальний заклад, його вчених, діяльність наукових шкіл, публікації і забезпечення стійкого доступу до такої інформації. Великий проект складається з наступних проектів:

- **Біобібліографістика провідних вчених ТДАТУ**
- Віртуальний виставковий проект **«Життєвий шлях на освітянській ниві»**
- **Наукові напрями ТДАТУ:** історико-бібліографічний проект

- **Публікаційний профіль університету**
- **ElarTSATU Репозитарій ТДАТУ – відкритий доступ**
- **Перспективний проект - Вчені ТДАТУ в Вікіпедії.**

У межах науково-бібліографічної діяльності, з метою збереження і популяризації наукової спадщини університету бібліотекою проводиться робота з укладання біобібліографічних покажчиків серії **«Біобібліографістика провідних вчених ТДАТУ»**, яка налічує 20 випусків. Бібліографічні покажчики серії «Біобібліографістика провідних вчених ТДАТУ» формують імідж університету, популяризують діяльність вчених. Основні публікації фахівців зберігаються у фонді наукової бібліотеки, а отже здійснюється реклама не тільки праць, а й зібрання загалом. Усі покажчики презентуються на сайтах НБ і ТДАТУ, і зберігаються в Інституційному Репозитарії ТДАТУ.

Як продовженням цього проекту є

- **Віртуальний виставковий проект «Життєвий шлях на освітянській ниві»**

На сьогодні підготовлено 14 мультимедійних презентацій про вчених ТДАТУ. Це вчені - д.т.н., професор, чл.-кор. НААН України, ректор ТДАТУ Кюрчев В.М.; д.т.н., чл.-кор НААН України, професор Кушнарьов А.С., д.т.н., професор Дідур В.А., д.б.н. професор Калитка В.В. А також віртуальні виставки пам'яті науковцям д.с.-г.н. Вербіну Я.Я. (120-річчя від дня народження), д. т. н. Карпуші П.П. та к.т.н. Ялпачику Г.С. (100-річчя від дня народження).

Усі виставки презентовано на сайті університету та наукової бібліотеки.

У 2015 р. було започатковано новий історико-бібліографічний проект

- **«Наукові напрями ТДАТУ»**

Мета проекту - історико-бібліографічне дослідження наукових напрямів університету. Перший випуск присвячений Мелітопольській науковій школі прикладної геометрії. Вона містить короткий нарис з історії Мелітопольської наукової школи, біографічні довідки її засновників – М.М. Юдицького та В.М. Найдиша, бібліографія основних публікацій учасників

школи. Для висвітлення даної теми, бібліографи працювали в архіві університету, скористались можливістю подивитись родинний архів, який люб'язно надав А.В. Найдиш, збирали спогади учнів. Цей проект продовжується і вже закінчена робота над другим випуском, який присвячений науковій школі землеробської механіки д.т.н., чл.-кор. НААН України, професора А.С. Кушнарьова.

Ще один важливий проект НБ розпочатий у 2015 році

- **«Публікаційний профіль університету»**

Мета проекту - визначення публікаційної активності науковців ТДАТУ та сприяння збільшенню показників цитованості публікацій викладачів ТДАТУ, індексованих в **Google Scholar, Scopus, Index Copernicus, PIIЦ.**

Чому бібліотека взялась за розбудову веб-іміджу науковців університету? По-перше: наукометричні показники – це складові рейтингу університету, одна з оцінок роботи його наукового колективу; по-друге: число публікацій є індикатором публікаційної активності і продуктивності, визнання, популярності і престижу науковця. по-третє: наявність в університеті вчених, які мають певний індекс цитування, говорить про ефективність та результативність діяльності наукового закладу в цілому. Можна навести ще по-п'яте, по-шосте і т. д. Для представлення наукового доробку у віртуально-інформаційному просторі бібліотека має всі інструменти: базу даних ЕК «Публікації професорсько-викладацького складу ТДАТУ» та її повнотекстову версію, Інституційний Репозитарій **ElarTSATU**, архів бібліографічних записів - Каталог публікацій професорсько-викладацького складу МІМСГ-ТДАТА.

Почався проект з вивчення досвіду роботи колег, як вітчизняних, так і закордонних. Дивились як представлена робота в Росії, Білорусії. Зрозумівши основні принципи роботи та напрям в якому треба рухатися, ми склали План роботи в Проекті, презентували його на вченій раді, а потім запропонували викладачам серію семінарів по розбудові іміджу науковця сучасними засобами наукової комунікації.

В рамках проекту бібліотекою здійснюється:

- Реєстрація та створення авторських профілів викладачів
- Уточнення, коригування та додавання бібліографічних записів про наукові публікації (поточні та ретроспективні), відсутні в Google Scholar.
- Проведення індивідуальних консультацій щодо роботи з Профілем науковця
- Моніторинг публікаційної активності викладачів ТДАТУ у Google Scholar, Scopus та презентація результатів моніторингу на сайті університету.

Фахівці відділу провели 3 семінари для факультетів, семінари з окремими кафедрами, семінари-тренінги зі створення профілю безпосередньо в науковій бібліотеці.

На кінець року маємо 150 створених профілів науковця в Google Scholar. Також в Google Scholar створено профілі наших фахових видань «Праці ТДАТУ», «Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)», електронного фахового видання «Науковий вісник ТДАТУ» та Інституційного Репозитарію ElarTSATU.

Щоквартально проводиться моніторинг публікаційної активності науковців ТДАТУ. Результати моніторингу презентуються на сайті університету.

Як показав досвід, проекти дозволяють створювати та освоювати нові інформаційно-бібліотечні технології, найбільш ефективно використовувати бібліотечні ресурси, активно взаємодіяти з зацікавленими партнерами. Створені в бібліотеці передумови для реалізації діючих проектів та здійснення нових, допомагають втілювати в життя креативні інноваційні ідеї, що сприяють підвищенню престижу як бібліотеки, так і університету.

Список використаних джерел

1. **Борисова, О.С.** [Бібліотеки як помічник і союзник у світі інформації] / О.С. Борисова. – Режим доступу: <http://vki.vin.ua/koledzh>
2. **Волкова, В.Г.** Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі // Бібліотечний форум України. – 2015. – № 1. – С. 19-22.
3. **Кушнарєнко, Н.** Біобібліографічні покажчики як засіб формування позитивного іміджу освітньо-наукового закладу / Н. Кушнарєнко, С. Євсєєнко // Вісник книжкової палати. – 2016. – № 9. – С. 48-52.
4. **Наукова бібліотека** в інформаційному забезпеченні наукової діяльності університету / ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського; наукова бібліотека. – Режим доступу: <http://donnuet.dn.ua/naukova-dijalnist/osnovni-naprjamki>
5. **Про роботу наукової бібліотеки** щодо забезпечення навчально-виховного процесу в університеті: доповідь на Вченій раді ТДАТУ / О.М. Білоцька; наукова бібліотека; ТДАТУ. – Мелітополь, 2016. – 14 с.

